

NY E4 GENOM HARMÅNGER

Sträckan Kongberget–Vimmerå
Särskild arkeologisk utredning

Harmångers socken
Nordanstigs kommun
Hälsingland
2015

Maria Björck och Inga Blennå

NY E4 GENOM HARMÅNGER

Sträckan Kongberget–Vimmerå
Särskild arkeologisk utredning

Harmångers socken
Nordanstigs kommun
Hälsingland
2015

Rapport 2015:19
Maria Björck och Inga Blennå

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Box 746, 801 28 Gävle

Tel 026-65 56 00

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2015

Omslagsbild: Tre arkeologer står på en nypåträffad blästbrukslämning (objekt 16). Foto: Maria Björck

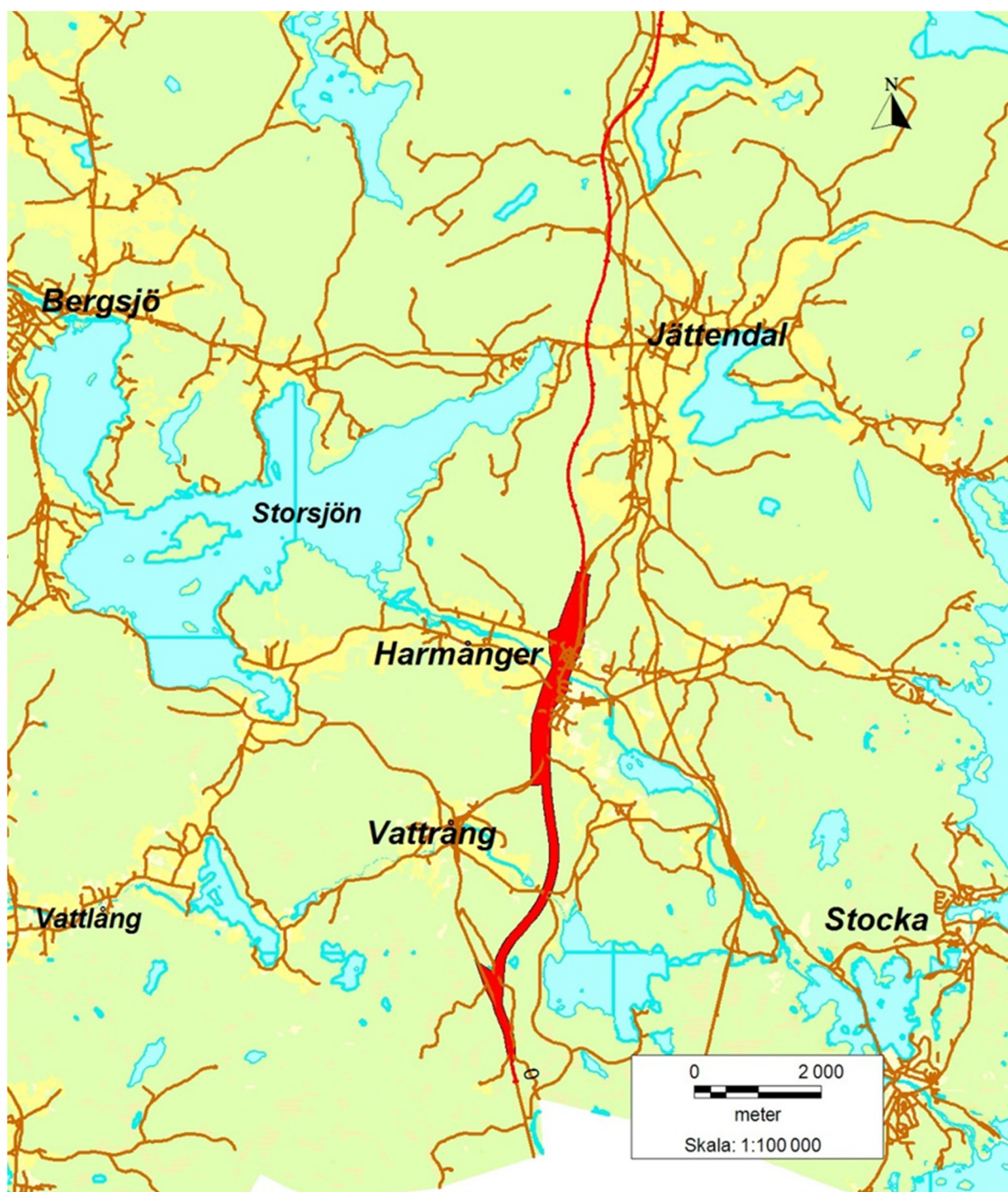
Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	5
Syfte, målsättning och metod.....	7
Topografi och fornlämningsmiljö.....	8
Tidigare undersökningar och registreringar.....	9
Historiskt kartmaterial.....	11
Resultat.....	14
Karta 1.....	16
Karta 2.....	18
Karta 3.....	22
Karta 4.....	26
Karta 5.....	28
Karta 6.....	29
Karta 7.....	30
Karta 8.....	32
Karta 9.....	33
Förslag till vidare åtgärder.....	35
Referenser.....	36
Administrativa uppgifter.....	37
Bilaga 1. Objektlista och lista över fornlämningsregistret.....	38
Bilaga 2. Lägen.....	43

Figur 1. Kartutsnitt ur Nordanstigs kommun, med utredningsområdet rödmarkerat.

SAMMANFATTNING

Länsmuseet Gävleborg har utfört en särskild arkeologisk utredning av ny E4 delsträcka 1, Kongberget–Vimmerå i Harmångers socken, Nordanstigs kommun. Utredningsområdet har en längd av 9 km och bredden är mellan 150 och 750 meter.

Vid utredningen påträffades 25 forn- och övriga kulturhistoriska lämningar. De fornlämningar som påträffades var: En blästbrukslämning (objekt 16), en skålgrop (objekt 26) som *ingår i läge F* och fyra röjningsrösen (objekt 5, 20, 21 & 22).

En osäker gravhög har registrerats som ett bevakningsobjekt (objekt 25) *ingår i läge A*.

Övriga kulturhistoriska lämningar: Sex kolbottnar efter resmilor (objekt 9, 11, 13, 14, 18 & 19). En kolbotten efter liggmila (objekt 23). En kolbotten efter resmila med tillhörande spisiröse efter kolarkoja (objekt 12). Två kolugnar, som är uppmurade av tegelsten (objekt 24). Två smedjor (objekt 2 & 6), objekt 6 ger ett mer ålderdomligt intryck än objekt 2 och kan ha tillkommit före år 1850, men detta går ej att belägga i det historiska kartmaterialet. Ett torp, bestående av en husgrund med spisiröse och en källargrund (objekt 17). Tre husgrunder (objekt 1, 4 & 8). Objekt 1 har formen och storleken av en husgrundsterrass av äldre järnålderstyp men kan även vara en ladgrund, *ingår i läge A*.

Det framkom även en stenmur (objekt 15) och två färdvägar (objekt 3 & 7).

I utredningen plockades 22 lägen ut som vi anser bör utredas vidare om de berörs av exploatering. Samtliga platser utgör bra lägen för olika typer av fornlämningar (boplatser, gravar/gravfält, blästplatser & bytomt).

Länsmuseet anser att om dessa lämningar berörs ska följande åtgärder göras: Blästbrukslämningen (objekt 16) och röjningsrösen (objekt 5, 20, 21 & 22) bör förundersökas. RAÄ 4 som är en gravhög registrerad i FMIS (Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister) bör undersökas. Övriga lämningar bör undersökas/dokumenteras med varierade ambitionsnivåer beroende på lämningens typ.

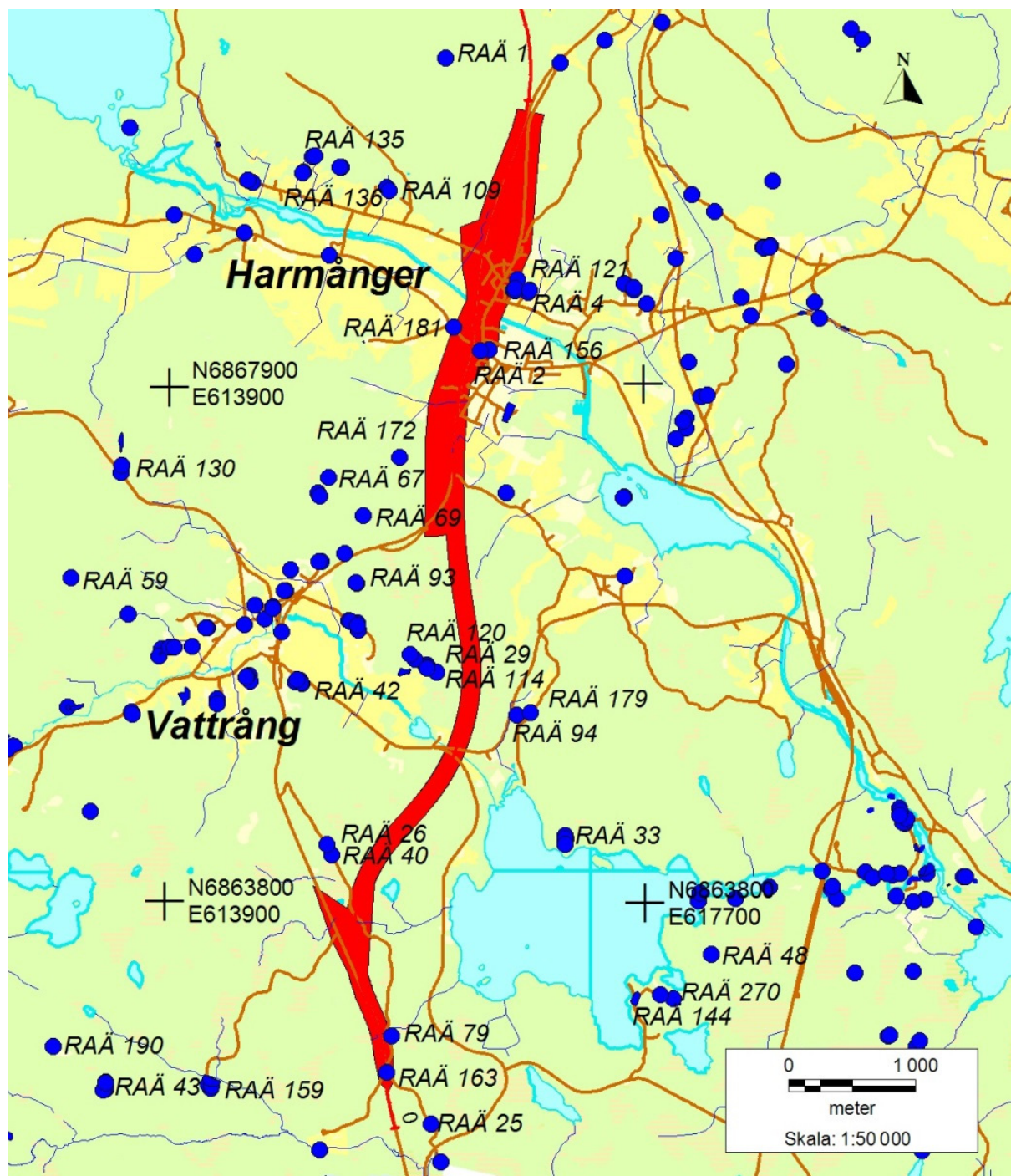
Det är länsstyrelsen som beslutar vilka vidare arkeologiska insatser som ska göras och till vilken ambitionsnivå.

INLEDNING

Länsmuseet Gävleborg har efter beslut av Länsstyrelsen Gävleborg (431-2050-15) utfört en särskild arkeologisk utredning av ny E4 delsträcka 1, Kongberget–Vimmerå i Harmångers socken, Nordanstigs kommun. Den inventerade vägkorridoren är 9 km och har en bredd mellan 150 och 750 meter (fig. 2). Den totala ytan är cirka 188 ha. Området ligger i en rik fornlämningsmiljö. Utredningen syftade till att klargöra om vägkorridoren rymmer forn- och övriga kulturhistoriska lämningar.

Redan 2006 gjorde länsmuseet en arkeologisk utredning inför nybyggnationen av E4 i Nordanstigs kommun (Blennå 2006). I denna utredning låg merparten av sträckningsalternativen längre väster ut än i den nu aktuella vägkorridoren.

Utredningen gjordes den 7 och 18 maj till och med 26 maj 2015 av Maria Björck och Inga Blennå vid Länsmuseet Gävleborg i samarbete med Niclas Björck och Karl-Fredrik Lindberg vid Statens historiska museum. Projekt- och rapportansvarig har varit Maria Björck. Kostnadsansvarig var Trafikverket.

Figur 2. Digitala fastighetskartan med utredningsområdet rödmarkerat. Blå markeringar är kända forn- och övriga kulturhistoriska lämningar. Ett antal RAÄ-numren är utskrivna på kartan.

SYFTE, MÅLSÄTTNING OCH METOD

Utredningens syfte var att klargöra om det finns synliga fornlämningar i sträckningen, men också att lyfta fram lägen i landskapet som kan rymma fornlämningar. Målsättningen med arbetet var således att ta fram besluts- och planeringsunderlag för samhällsplanering genom att:

- klargöra om det i området finns synliga fornlämningar som inte är kända
- identifiera områden där det kan finnas fornlämningar som inte är synliga i markytan.

Inför utredningen gjordes kartstudier av historiska kartor samt en genomgång av FMIS och ”Skog och historia-registren”. Relevanta kartor rektifierades för att kunna se bytomter/gårdstomter och tidsmässigt belägga t.ex. husgrunder och röjningsrösen. Inför utredningen studerades höjddata, både laserscannat och isaritmer från fastighetskartan, bra lägen noterades för att studeras mer ingående vid fältarbetet.

Fältarbetet inleddes med att plöjd åkermark inventerades, detta arbete utfördes tidigt eftersom detta bäst görs innan grödorna kommit upp. I denna inventering söktes marken av efter t.ex. skärersten, bearbetad sten, bränd lera, keramik och slagg. Bra lägen för fornlämningar, indikerade av fynd och/eller topografi, drogs in som lägen.

All skogsmark inventerades okulärt. Inom områden som bedömdes vara goda boplatslägen upptogs provgropar och sanden/moränen sållades i handsall. Detta för att direkt kunna konstatera fornlämning eller avskriva vissa lägen. Gropar och eventuella kolbottnar provstacks med jordsond för att undersöka förekomst av kol.

Vid inventeringen prioriterades bra boplatslägen och gravlägen. Även mark som ligger i anslutning till vattendrag och myrmarker för att söka efter t.ex. blästbrukslämningar (järnframställningsplatser) prioriterades. Till exempel avsattes $\frac{3}{4}$ mandag vid Järnblästmyran i syfte att försöka konstatera blästplatser, genom provgrävning med spade. Denna prioritering var tidskrävande men en nödvändig prioritering av resurser för att med säkerhet kunna konstatera spår efter blästbruk. En blästplats påträffades och denna hade inte varit möjlig att hitta utan intensiv provgrävning. Storblockig moränmark och markberedda områden inventerades med lägre ambitionsnivå (fig. 4).

Påträffade forn- och övriga kulturhistoriska lämningar mättes in med handdator med GPS och beskrevs på vedertaget sätt (FMIS standard). Påträffade lämningar kommer att anmälas till FMIS.

I utredningen framkom att en arbetsväg byggts för att ta markprover. Vägen byggdes under 2014. Vägen är mellan 5–6 km lång och har en bredd av minst 4 meter och på ömse sidor om vägen har sten och grus deponerats (fig. 3). Att vägen byggts före den arkeologiska utredningen försvårade utredningen avsevärt, då det inte var möjligt att se topografin och den ursprungliga markytan i detta område. Vägen har även halverat en kolbotten efter en resmila, som är en övrig kulturhistorisk lämning (objekt 9).

Figur 3. Maria Björck står i den nybrutna vägen. Foto: Inga Blennå, taget från sydöst.

Figur 4. Utredningsområdet utgjordes till stora delar av rik- och storblockig moränmark. Dessutom var delar av utredningsområdet markberett. I bild är Karl-Fredrik Lindberg. Foto: Maria Björck, taget från söder.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Hälsingland var under järnålder och medeltid uppdelat i folklanden Alir, Sunded och Nordanstig (Liedgren 1992:3ff; Ramqvist 1992:22ff). Den aktuella sträckningen löper genom två viktiga järnåldersbygder i Nordanstig, nämligen Harmånger och Vattrång. När det gäller Vattrång skär sträckningen för den aktuella korridoren dock genom en mer perifer del, öster om bygden.

Harmånger är en kustsocken som under järnåldern delades av en djup havsvik, vilken ännu idag kan anas i Kyrksjön och Harmångersån. Mellan vattnen, de anslutande vattendragen och längs kusten finns utbredda skogsmarker. Harmångersån, och den forna havsviken, har utgjort förbindelsen med havet i öster och Harmångers gamla bytomt har legat på åns södra sida. Under yngre järnålder sträckte sig en havsvik ända uppemot kyrkan (Brink1990:266). Kyrkan är av medeltida ursprung även om det är okänt exakt när den byggdes. Vid kyrkan finns ett fristående torn av sten, en så kallad kastal. Kyrkan och kastalen genomgick en omfattande ombyggnad år 1888 då den medeltida prägel gick förlorad.

Sockennamnet Harmånger är sannolikt ursprungligen ett äldre bygdenamn. Efterleden i namnet, *-ånger*, syftar på den långsmala havsvik som sträckte sig in i bygden. Förleden *harma* avser den å som rann ut i viken och härrör från ordet *harm* som är besläktad med *har* eller *stengrund* och syftar på den omkringliggande steniga terrängen (Brink 1990:265f).

Nivån över havet ligger mellan 15 och 65 meter över havet och visar att området kan vara bebott redan under förhistorisk tid. Terrängen utgörs till stora delar av myrmarker och blockig moränmark, men inom området finns även sandiga partier. I Harmångers socken finns bland annat boplatser av sten- och bronsålderskaraktär (exempelvis RAÄ 94, 106, 110 & 146) samt gravar och husgrunder från järnålder (till exempel RAÄ 4, 13, 28 & 29). Boplatserna från stenåldern ligger på höjder från 40 meter över nuvarande havsnivå. De kända bronsåldersboplatserna ligger på nivåer mellan 25 och 40 meter. Boplatslägena ligger oftast i dåtida skyddade vikar. Järnålderns lämningar ligger huvudsakligen fördelade i fyra områden, kring Storsjön och Vattlångssjön, i Vattrång och i Harmånger norr om ån. Den tätaste koncentrationen av fornlämningar finns i socknens centrala delar, i dalgången med byn Vattrång och Vattrångsån. (Liedgren 1992:29f).

Blästbruk (järnframställning) har tidigare förekommit i Harmångers socken och vid Storsjöns södra del finns flera registrerade blästbrukslämningar (RAÄ 9, 10, 84, 85 & 86). Även öster om undersökningsområdet, i närheten av den så kallade Järnblästmyran, finns en uppgift om slaggförekomst (RAÄ 79). Det finns också uppgifter om fynd av spadformiga ämnesjärn från byn Vattlång i socknens sydvästra del (Lindeberg 2009:233).

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR OCH REGISTRERINGAR

Endast ett fåtal arkeologiska undersökningar har tidigare genomförts i Harmångers socken. Riksantikvarieämbetet undersökte år 1974 en del av ett gravfält från järnålder, RAÄ 4:3 (RAÄ rapport 1980:53 enligt Riksantikvarieämbetets FMIS). Läns museet Gävleborg undersökte senare ytterligare en del av samma lokal då en grav, RAÄ 4:2, kunde dateras till Vendeltid. Graven innehöll 0,5 kg brända ben från en vuxen individ som däremot inte kunde könsbestämmas. Vid undersökningen framkom bland annat brynen, nitar, kamfragment, broddar och en pärla. Eftersom anläggningen också innehöll björnklor har den döda sannolikt varit svept i en björnfäll (Hovanta 1994). Läns museet har också, i samarbete med Holms kultur- och fornminnesförening, under flera år anordnat arkeologidagar då mindre undersökningar av en högreståndsgård från 1600-talet utförts (Eriksson 2013).

Planerna på nybyggnationen av E4 i Nordanstigs kommun har funnits under lång tid och redan år 2006 utförde läns museet en utredning (Blennå 2006). Det då aktuella utredningsområdet hade olika alternativa sträckningar, vilka

huvudsakligen var planerade längre västerut än den nu aktuella sträckningen. Endast en mindre del av det nuvarande undersökningsområdet sammanfaller därför med tidigare utrett område. Två av lämningarna uppmärksammades i den tidigare utredningen: väg (objekt 3) och stenmur (objekt 15).

I undersökningsområdets södra del finns uppgifter om en före detta avrättningsplats (RAÄ 163). Platsen ska ha legat vid vägskalet mellan den gamla landsvägen och vägen till *Rosslavallen*, där befintlig E4-sträckning nu är dragen (läge V). En dräng från Vattrång avrättades på platsen år 1721 genom halshuggning (www.genealogi.se). Under 1700-talet flyttades avrättningsplatsen till gränsen mot Rogsta socken (RAÄ 41).

I 1956 års fornminnesinventering finns uppgift om en slaggförekomst (RAÄ 79) öster om utredningsområdet. Myrmarken kallas *Järnblästmyran*, men ingen slagg kunde iakttas på platsen vid revideringsinventeringen på 1980-talet. Vid den nu utförda utredningen prioriterades eftersökandet av slagg i närheten av *Järnblästmyran*, vilket resulterade i att en blästplats (objekt 16) upptäcktes. Den slagg som framkom var tung och trögfluten. Även delar som härrör från ugnsvägg framkom. Enligt studier av de historiska kartorna har *Järnblästmyran* i tidigare kartmaterial än 1950-talets ekonomiska karta enbart haft benämningen stora skogsskiftet.

SKATTELÄNGDER OCH ORTNAMN

Sockennamnet Harmånger är sannolikt ursprungligen ett äldre bygdenamn. Det skrevs ursprungligen *Harmanger* och det äldsta belägget är från år 1314-1319 (Brink 1990:262). Efterleden i namnet, *-ånger*, syftar på den långsmala havsvik som sträckte sig in i bygden. Förleden *harma* avser den å som rann ut i viken och härrör från ordet *harm* som är besläktat med *har* eller *stengrund* och syftar på den omkringliggande steniga terrängen (Brink 1990:265f).

De äldre byar som ingår i utredningsområdet är *Rösta*, *Bringsta* och *Backen*. I området öster om Vattrång berörs endast den dåtida utmarken. Samtliga finns omnämnda i skattelängden från år 1535. De två förstnämnda, med efterleden *-sta*, visar att byarna bildades redan under järnålder (Wahlberg 2003:289). Förleden i Bringsta skulle kunna härledas till ordet *bränna*, som exempelvis ”avsvedjad mark”, men det äldsta belägget talar däremot för ett mansnamn, *Brind(e)* (Brink 1984:51f). Var järnåldersbebyggelsen legat som kan kopplas till byarna är oklart. De närmast belägna järnåldersgravar och husgrundsterrasser som är registrerade ligger norr om Harmångersån, insprängda bland nutida bebyggelse men på fastigheter som tillhör byn *Rösta* (RAÄ 4) och *Stocka* (RAÄ 13). Söder om Harmångersån, i nuvarande tätortscentrum och nära kyrkan, finns en uppgift om boplatssområde registrerat (RAÄ 156) som skulle kunna kopplas till byn *Bringsta*. Harmångers kyrka har också sannolikt byggts på byn Bringstas ägor (Brink 1990:263). Liksom sockennamnet innehåller även bynamnet Vattrång efterleden *-ånger*, det vill säga ”(havs)vik”. Namnet *utrunkum* (Vatrunkum) finns nämnt redan på runstenen vid Jättendals kyrka (RAÄ 20 Jättendals socken). Förleden är däremot osäker (Brink 1984:69). Backen utgörs av ett terrängbeskrivande ord och byn har sannolikt fått sitt namn efter den närliggande sluttningen (Wahlberg 2003:28).

Hälsinglands äldsta skattelängd är en hjälpskattelängd från år 1535, kallad *Gärder och hjälper-längden*. Det är den första skriftliga uppgiften av hur många bönder som finns i landskapet. Skattelängden beskriver inte jordinnehavet utan berättar om antalet skattebönder respektive landbor (Brink 1994:18). I Harmångers socken fanns endast skattebönder. I Rösta (*Rostadhe*)

fanns tio skattebönder, i Bringsta (*Bryndestadhe*) och Backen (*Backa*) två vardera (Brink 1994:85ff).

Skatteboken från år 1542 är beräknad på enheterna mål och sköller. Varje bondes jordinnehav beräknas i mål. Ett mål var lika med ett spannland, det vill säga så stor yta som såddes med en spann säd. En sköll var en grupp av bönder vars sammanlagda jordinnehav bestod av 512 mål. Varje socken innehöll inte samma antal mål och för att få rätt antal redovisas därför en del bönder som tillhörande andra byar (Vestlund 1933:7f). I skatteboken omnämns *Härmongher Tinglag* med sköllerna Rösta (*Rodzta*), Vattlång (*Wateronger*), Hånick (*Honokz*), Stering (*Stegeränge*) och Skarvtjärn (*Skarffuetjärn*) från Harmångers socken och sköllerna Djursta (*Lursta*), Lindsta (*Lindesta*) och Älvsta (*Älffuesta*) från Jättendals socken. I byn Rösta finns sju bönder upptagna med totalt 280 mål. Backen (*Backan*) och Bringsta (*Brennesta*) har även här två bönder vardera noterade med tillsammans 64 respektive 53,5 mål (Vestlund 1933:83f).

HISTORISKT KARTMATERIAL

Inför utredningen studerades det historiska kartmaterialet i lantmäteriets kartarkiv och Riksarkivet. Tyvärr saknas äldre geometriska kartor över Harmångers socken. Relevant kartmaterial saknades över en stor del av utredningsområdet eftersom huvuddelen av de aktuella kartorna berörde området närmast centrala Harmånger och större delen av utredningsområdet ligger i skogsmark. Inga fåbodar fanns redovisade inom sträckningen. Det har under senare tid skett stora förändringar av fastighetsgränsernas dragningar och flera av kartorna var därför svårrektifierade.

Den äldsta kartan som visar Harmångers centralbygd är en odaterad sockenkarta, sannolikt från 1600-talets slut (V17-1:1). I anslutning till vägområdet norr om ån ligger byn Barkstad, som består av tre gårdar (fig. 5). I Hjälpsskattelängden från år 1535 benämns byn *Barkstadhe* och består även där av tre gårdar (Brink 1994:86 samt 105). I skatteboken från 1542 finns två bönder upptagna i *Barkesta*, i sköllen Skarvtjärn, med tillsammans 76,5 mål (Vestlund 1933:85). Ortnamnet är ett ursprungligt *-sta* namn, "Bärsta". Byn uppgår senare i Nordanå, men en gård med namnet Bärsta består. Den ligger cirka 200 meter väster om utredningsområdet. Namnet indikerar järnåldersbebyggelse. Några gravar av järnålderstyp är dock inte kända i direkt anslutning till dagens Bärsta. Närmast kända finns cirka 500 meter väster ut i Berg-Backa (RAÄ 109:1, 2 och 3). Därför är sannolikt en järnåldersgård och gravar att söka i närområdet (se fig. 10, läge A på karta 2).

Figur 5. Rektifierad odaterad sockenkarta, troligen från slutet av 1600-talet.

Figur 6. Rektifierad sockenkarta från 1846.

På 1846 års sockenkarta (V17-1:2) har Bärsta försvunnit som bynamn (fig 6). Intressant på denna karta är hur utdikningar i relativt sen tid förändrat landskapet. Här ser man Kyrksjöns ursprungliga omfattning samt planerad dragning och förlängning av Hamrångeån. Kartan är klargörande: man ser till exempel att kyrkan, och byn Bringsta, låg vid sjöstranden, och att byn Skarvtjärn faktiskt låg vid en liten sjö. Idag är Skarvtjärnen, som tidigare var nästan en kilometer lång, åkermark.

Kartakt	Årtal	Åtgärd	Ort
Rosslavallen 16H2e59	1957	Ekonomisk karta	
Harmånger 16H3e59	1956	Ekonomisk karta	
Ungrik 16H4e60	1956	Ekonomisk karta	
21-HAR-40	1863	Laga skifte	Bringsta, Backen, Rösta, Nordanå
V17-1:2	1846	Sockenkartan	
21-HAR-23	1845	Laga skifte	Nordanå, Rösta
21-HAR-25	1843	Laga skifte	Vattrång
V17-2:1	1840	Laga skifte	Bringsta, Backen
V17-18:1	1835	Laga skifte	Vattrång
V17-9:3	1828	Laga skifte	Backen, Rösta
21-HAR-17	1800	Rågångsätgärd	Bringsta, Backen, Rösta
21-HAR-5	1769	Storskifte	Rösta
V17-11:1	1768	Storskifte på inägor	Rösta
V17-9:1	1729	Geometrisk avmätning	Nordanå
V17-1:1		Geografisk avritning	

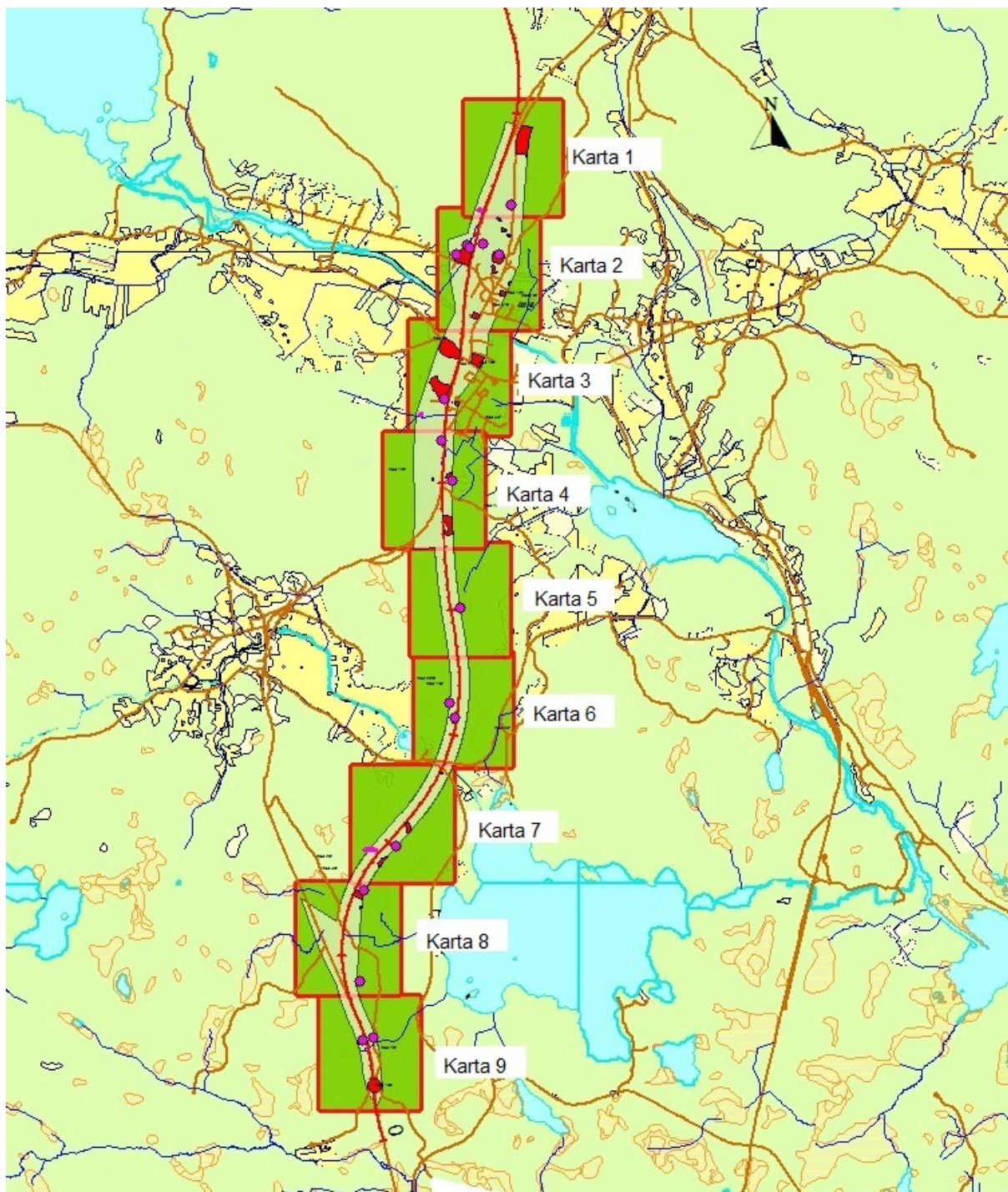
Figur 7. Tabell över de historiska kartor som använts i utredningen.

RESULTAT

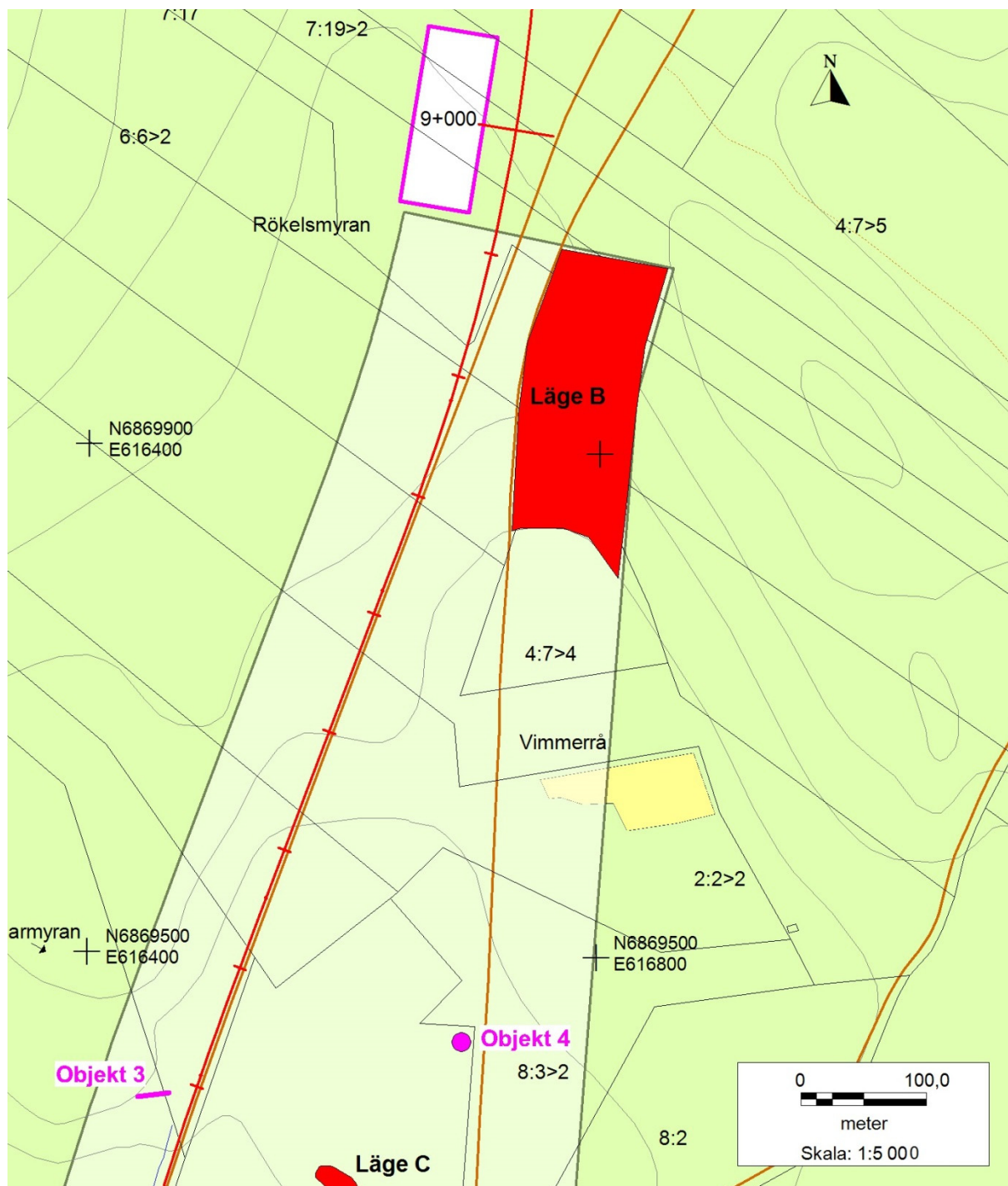
Vid utredningen konstaterades att skogsmarken till största delen utgörs av stor- och rikblockig moränmark, som även till stora delar är markberedd. Det fanns få områden där marken utgörs av sand. Markbeskaffenheten har ofta en tydlig koppling till förekomst av forn- och övriga kulturhistoriska lämningar. I de områden där marken var mer sandig påträffades majoriteten av lämningarna och här ligger även flera av de lägen som pekats ut i utredningen. Totalt påträffades 25 lämningar (för ingående beskrivningar se bilaga 1).

I utredningen plockades 22 lägen ut (A–V). Samtliga lägen utgör bra platser för olika typer av fornlämningar. För ingående beskrivningar se bilaga 2.

Påträffade lämningar och lägen presenteras från norr till söder under respektive karta 1–9 (fig. 8).

Figur 8. Kartöversikt över utredningsresultatet från norr till söder, med karta 1–9.

Figur 9. **Karta 1.** Objekt 3 väg, objekt 4 husgrund, läge B boplatsläge stenålder och bronsålder och läge C boplatsläge järnålder.

Karta 1

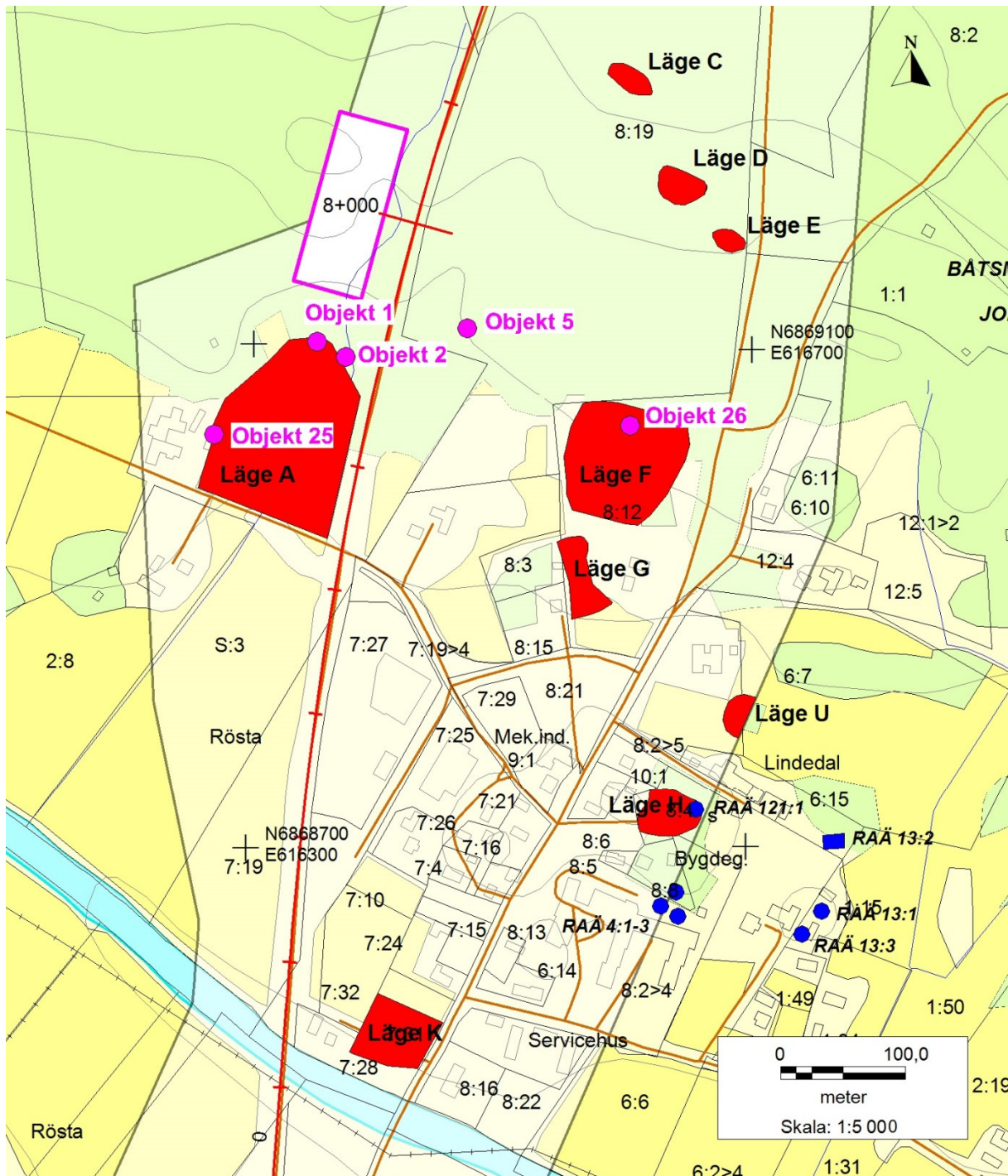
Terrängen utgörs främst av sandmark som i söder övergår i moränmark. Hela kartområdet utgörs av skogsmark. Nivån ligger mellan 35 och 55 meter över havet, vilket motsvarar kustnivåer för bronsålder och yngre stenålder (fig. 9).

Objekt 3. Väg. Vägen ger ett yngre intryck. Vägen finns inte med i det historiska kartmaterialet. *Status övrig kulturhistorisk lämning.*

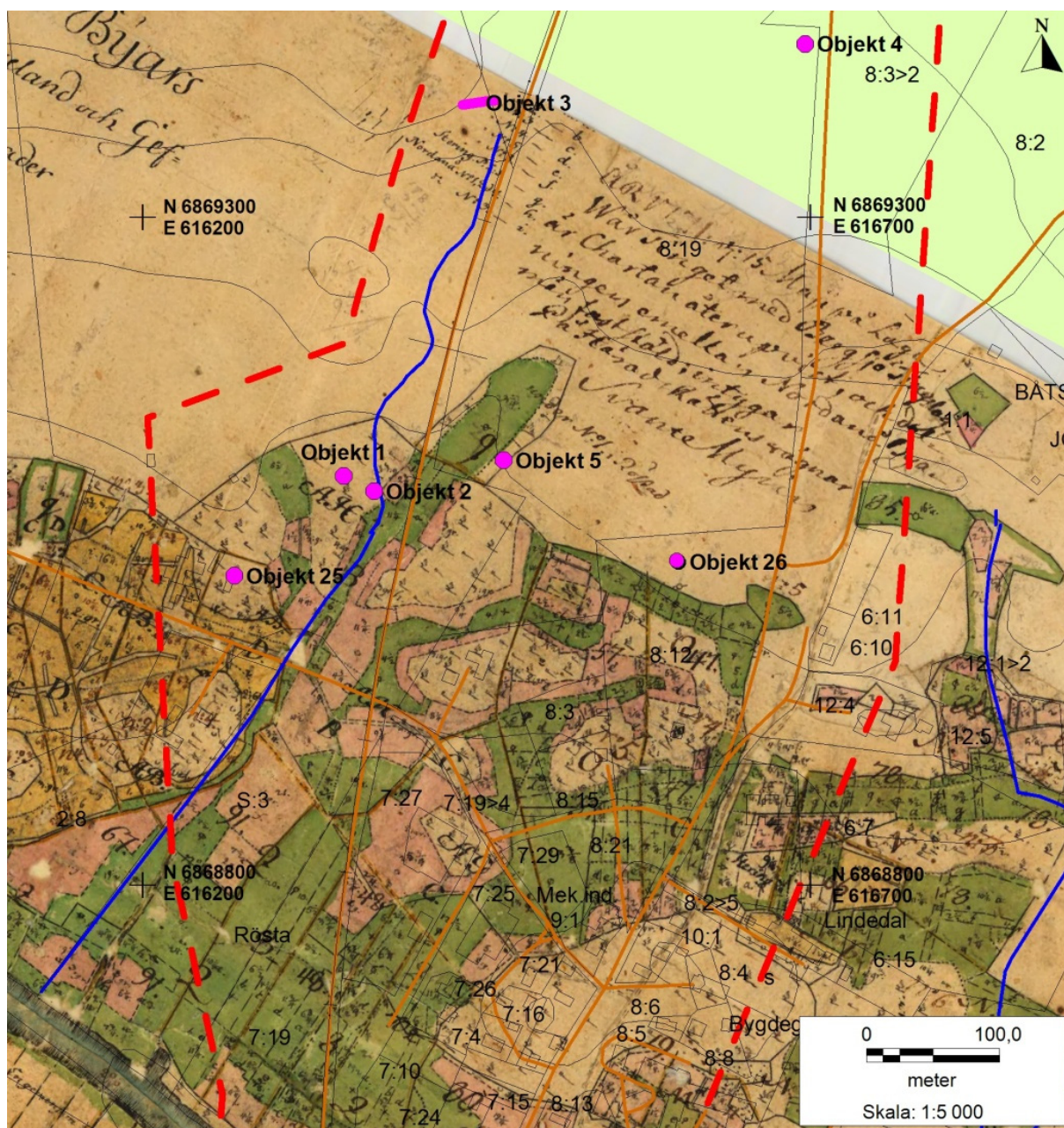
Objekt 4. Husgrund. Husgrunden finns inte med på ekonomiska kartan. *Status övrig kulturhistorisk lämning.*

Läge B. Boplatsläge, yngre stenålder och bronsålder. Flack långsträckt sandig södersluttning i skogsmark. En mindre provgrävning med spade och såll har gjorts i den nordligaste delen av området. Inga fynd framkom.

Läge C. Gravläge, bronsålder och järnålder. Impediment i södersluttande moränmark i skogsmark. Det finns anhopningar av sten som ärstensättningslika på impedimentet. Ingen provgrävning gjordes.

Figur 10. **Karta 2.** Objekt 1 husgrund, objekt 2 smedja, objekt 5 röjningsröse, objekt 25 hög, objekt 26 skålgrop, läge A och F grav- och boplatsläge för bronsålder och järnålder, läge C och E gravläge för bronsålder och järnålder. Läge D, H och U boplatsläge för järnålder, läge K hamnläge. RAÄ 4:1-3 högar och RAÄ 121:1 osäker husgrundsterrass (ingår i läge H).

Figur 11. Rektifierad storskifteskarta från år 1769 (21-HAR-5). Utredningsområdet är markerat med röda streck. De blå linjerna visar vattendrag. Objektet är markerade med rosa punkter; objekt 1 husgrund, objekt 2 smedja, objekt 3 väg, objekt 4 husgrund, objekt 5 röjningsröse och objekt 26 skålgrop.

Karta 2

Norra delen av kartan utgörs av skog i moränmark, den mellersta och södra delen är åkermark och tätorten Harmånger. Nivån ligger mellan 15 och 35 meter över havet, vilket motsvarar kustnivåer för järnålder och bronsålder (fig. 10 & 11).

Åkermarken söder om Läge A var plöjd vid utredningen (fastighet Rösta S:3 & 7:19). Hela åkermarken gicks över okulärt för att söka efter fynd (t.ex. slagg, skärvsten & keramik). Inget fyndmaterial framkom, vilket resulterade i att åkern inte drogs in som något läge vid utredningen (fig. 10).

Objekt 1. Husgrund. Grunden är 15×8 meter och begränsas ställvis av 0,4–0,6 meter stora syllstenar. Husgrunden har drag av husgrundsterrass (av äldre järnålderstyp), men kan även utgöras av en grund efter en lada. Inget sentida

material påträffades okulärt eller i den provgrop som upptogs i grunden. *Status övrig kulturhistorisk lämning.*

Objekt 2. Smedja. Smedjan ligger på mark som utgörs av impediment på storskifteskartan från år 1769. Smedjan är inte markerad i kartan och saknar belägg före år 1850. *Status övrig kulturhistorisk lämning.*

Objekt 5. Rönjningsröse. Rönjningsröset ligger i skogsmark. Rönjningsröset låg enligt historiskt kartmaterial på impediment vid ängsmark (storskifte 1769) Röset anses därmed ha tillkommit före år 1850 och har bedömts ha *statusen fornlämning.*

Objekt 25. Osäker gravhög (ingår i läge A). Högen ligger på krönet av ett impediment av en gård. Högen är delvis urgrävd och skräp från den närbelägna gården har deponerats i området. På grund av skadorna går det inte säkert att avgöra om det är en gravhög. Läget och formen talar emellertid för att det är en gravhög. *Status bevakningsobjekt.*

Objekt 26. Skålgrop (ingår i läge F). Skålgrop på markfast block, beläget i södersluttning, i kanten till åker. Skålgropen framkom genom att mossan togs bort på markfasta stenblock (fig. 12). Skålgropar är en typ av hållristning som utgörs av små inhuggna gropar på hållar eller på stenblock. Skålgropar dateras till bronsålder/äldre järnålder. *Status fornlämning.*

Läge A. Grav- och boplatsläge, bronsålder och järnålder. Två impediment och åkermark i södersluttning. Det finns anhopningar av sten som är stensättningslika på impedimenten. I läget ingår *objekt 1* som är en husgrund, 15×8 meter stor. Denna har drag av äldre järnålderns husgrundsterrasser. I läget ingår även *objekt 25* som är en hög (bevakningsobjekt). I åkermarken påträffades brända ben av djur och dessa framkom främst i den mest höglänta delen av åkern intill ett impediment (fig. 13). Trots att den preliminära osteologiska besiktningen indikerar att det rör sig om djurben kan det inte uteslutas att det ändå är ben från gravkontexter. När utredningen gjordes var åkermarken plöjd.

Namnet *Bjärsta* som ligger drygt 200 meter väster om utredningsområdet indikerar järnåldersbebyggelse (se under rubriken Historiskt kartmaterial).

Läge C. Gravläge, bronsålder och järnålder. Impediment i södersluttande moränmark i skogsmark. Det finns anhopningar av sten som är stensättningslika på impedimentet. Ingen provgrävning gjordes.

Läge D. Boplatsläge, järnålder. Impediment i södersluttande moränmark i skogsmark. Stenfri plåtå i krönläge. Bra läge för husgrundsterrass. Ingen provgropsgrävning gjordes.

Läge E. Gravläge, bronsålder och järnålder. Impediment i södersluttande moränmark i skogsmark. Det finns anhopningar av sten som är stensättningslika på impedimentet. Ingen provgropsgrävning gjordes.

Läge F. Grav- och boplatsläge, järnålder. Två impediment och åkermark. Det finns anhopningar av sten som är stensättningslika på impedimenten. I läget ingår *objekt 26* som är en skålgrop. När utredningen gjordes var åkermarken inte plöjd.

Läge G. Boplatsläge, järnålder. Åkermark i södersluttning. När utredningen gjordes var åkermarken inte plöjd.

Läge H. Boplatsläge, järnålder. Större moränhöjd, den västra delen är bebyggd och det finns en grusplan (Bygdegård), på den östra delen av höjden finns en husgrundsterrass registrerad som ett bevakningsobjekt (RAÄ 121:1). Marken tillhör byn *Rösta* (se under rubriken Historiskt kartmaterial).

Läge K. Hamnläge, järnålder och medeltid. Enligt storskifteskartan från 1768 har Harmångersån varit bredare i detta område och kan ha utgjort en naturlig hamn. Marken utgörs i dag av blötare mark (fig. 15).

Läge U. Boplatsläge, järnålder. *Impediment i åkermark.*

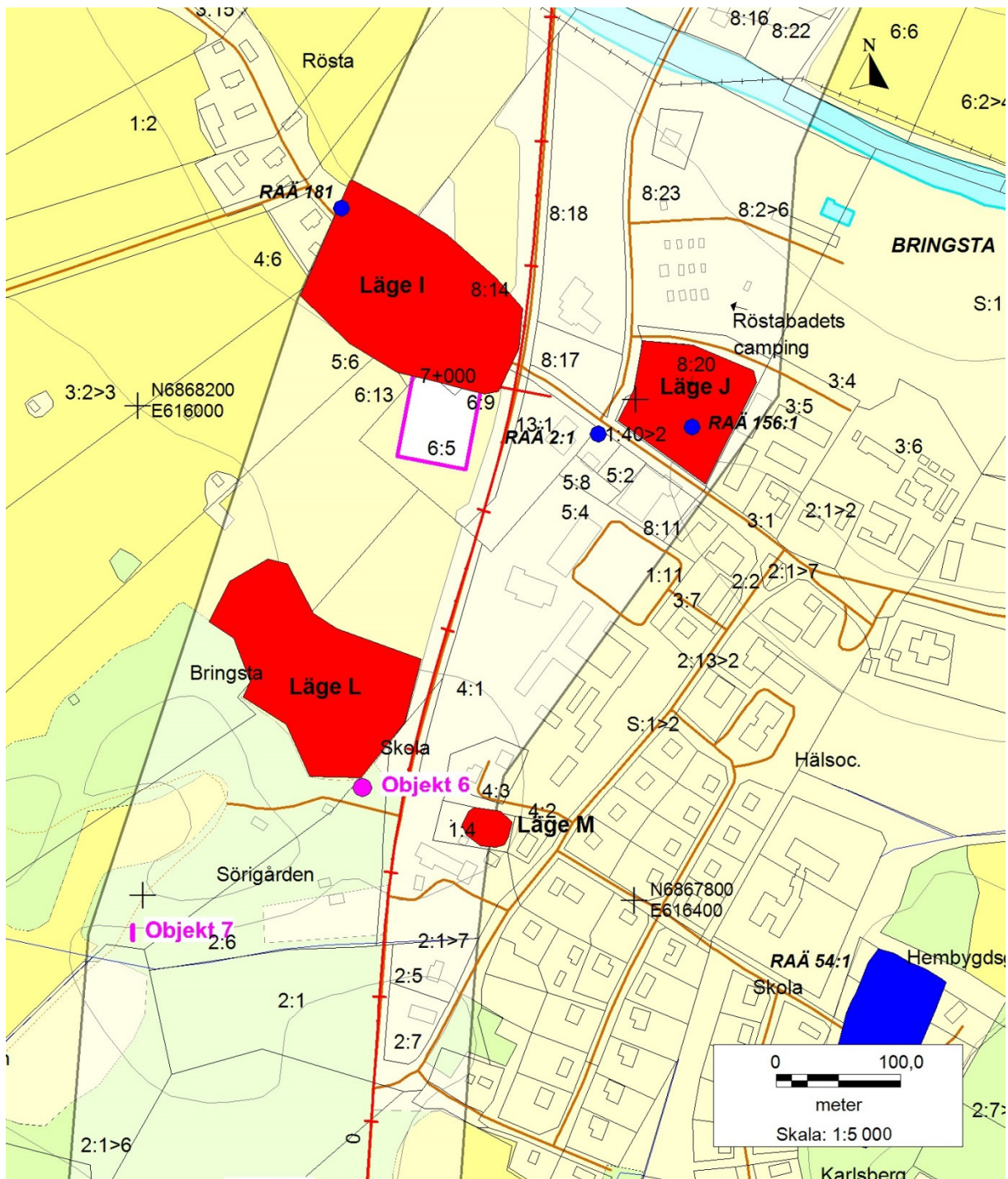
Kända lämningar från fornlämningsregistret på **karta 2** (figur 10), är RAÄ 4 hög (fornlämning) och RAÄ 121:1 husgrundsterrass (bevakningsobjekt). Marken tillhör byn Rösta (se under rubriken Historiskt kartmaterial).

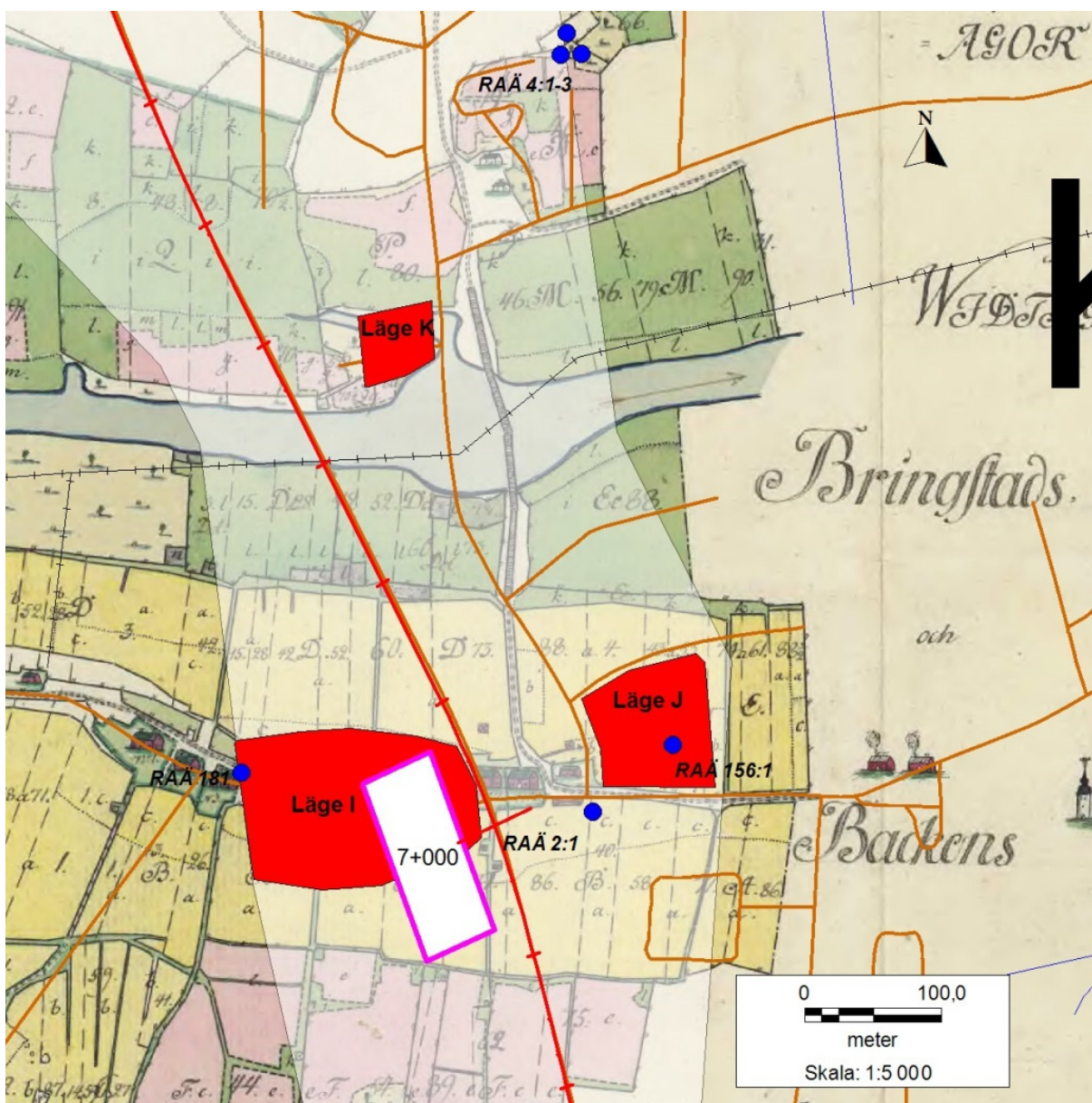
Figur 12. Skålgrop (objekt 26). Foto: Maria Björck, taget från öster.

Figur 13. Karl-Fredrik Lindberg plockar brända ben i åkern (Läge A). Foto: Maria Björck, taget från nordöst. Namnet Bjärsta som ligger drygt 200 meter väster om Läge A indikerar järnåldersbebyggelse.

Figur 14. **Karta 3.** Objekt 6 smedja, objekt 7 väg, läge I boplatsläge järnålder och läge för Rösta bytomt, läge J, L och M boplatsläge järnålder, RAÄ 181 uppgift om husgrund, RAÄ 2:1 milstolpe och RAÄ 156:1 uppgift om boplatsoområde.

Figur 15. Rektifierad storskifteskarta från 1768 (V17-11:1). Läge I boplatsläge för järnålder och läge för bytomt, läge K hamnläge och läge J boplatsläge för järnålder. RAÄ 4:1-3 högar, RAÄ 156:1 uppgift om boplatsoområde (ingår i läge J), RAÄ 2:1 milstolpe och RAÄ 181 husgrund.

Karta 3

Terrängen utgörs av åkermark och centrala Harmånger. Det finns även mindre områden med skog som ligger i moränmark. Nivån över havet ligger mellan 15 och knappa 25 meter över havet, vilket motsvarar kustnivåer från yngre bronsålder till järnålder (fig. 14 & 15). Figur 15 är den rektifierade storskifteskartan från 1768. I kartan framgår att det legat en bytomt vid *läge I*. Den del av bytomten som ligger direkt öster om nuvarande E4 är sannolikt helt förstörd av sentida bebyggelse, parkering och väg i centralorten Harmånger.

Objekt 6. Smedja (fig. 16). Smedja med äldre karaktär som på 1840 års laga skifteskarta ligger på gränsen mellan åkermark och ängsmark. Smedjan har sannolikt tillhört *Sörigården* men är inte markerad i kartan. Smedjan kan ej beläggas före år 1850. Status övrig kulturhistorisk lämning.

Objekt 7. Väg. Väg med hålvägskaraktär (fig. 17). Enligt laga skifteskartan från år 1840 ansluter vägens södra del till ett område med svaljord. Vägen är inte markerad i kartan och har därför bedömts utgöra *övrig kulturhistorisk lämning*.

Läge I. Boplatsläge järnålder och läge för Rösta bytomt. Höjdplatå bebyggd med hus och omgärdad av åkermark i söder och norr. På storskifteskartan från 1768 finns en Rösta bytomt. Även bra läge för järnålder. När utredningen gjordes var åkermarken inte plöjd.

Läge J. Boplatsläge, järnålder. Inom läget finns uppgift om två härdar (RAÄ156:1). På platsen finns hyreshus och gräsmatta, ligger i en norrsluttning.

Läge L. Boplatsläge, järnålder. Platå i norrsluttande åkermark, direkt söder om läget stiger terrängen och utgörs av skogsmark. När utredningen gjordes var åkermarken inte plöjd.

Läge M. Boplatsläge, järnålder. Större höjd i villaträdgård. Bra boplatsläge.

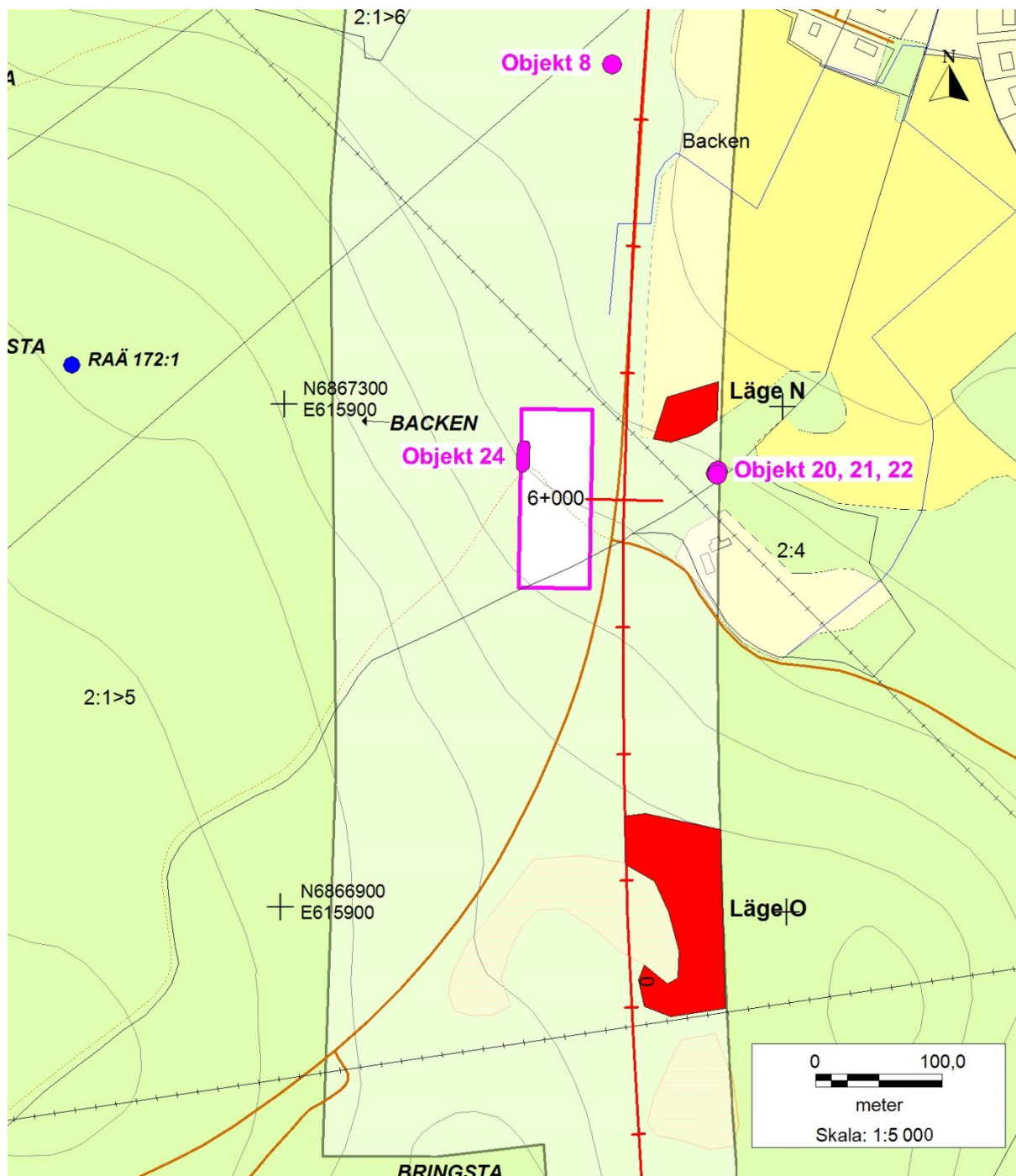
Kända lämningar från fornlämningsregistret på **karta 3** (figur 14). RAÄ 181 uppgift om husgrund, RAÄ 2:1 milstolpe och RAÄ 156 uppgift om boplatsoområde.

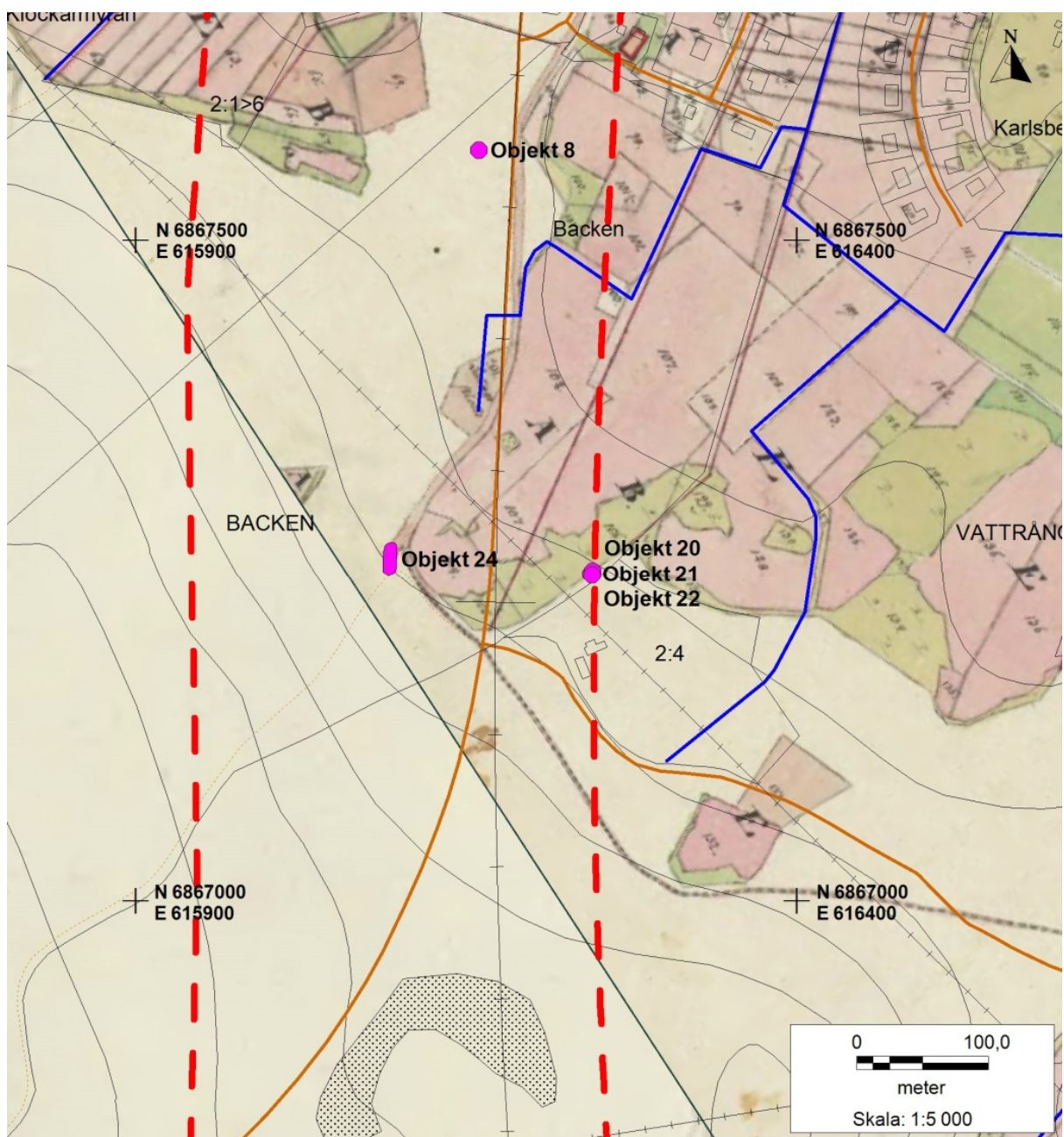
Figur 16. Smedja (objekt 6). Röda streck markerar en preliminär bedömning av smedjans ytterkant och de gula strecken ässjans ytterkant. Foto Maria Björck, från sydöst.

Figur 17. Objekt 7 är en väg med hålvägskaraktär. Där vägen löper ligger ett mindre träd. Foto: Maria Björck taget från söder.

Figur 18. **Karta 4.** Objekt 8 husgrund, objekt 20, 21 och 22 röjningsrösen, objekt 24 kolugnar, läge N boplatsläge järnålder och läge O läge för blästplats järnålder och medeltid.

Figur 19. Rektifierad karta från laga skifte år 1840 (V17–2:1). Utredningsområdet är markerat med röda streck. De blå linjerna visar vattendrag. Objekt 8 husgrund, objekt 20, 21, 22 är röjningsrösen och objekt 24 är kolugnar.

Karta 4

Terrängen utgörs främst av skog i moränmark som till stora delar är markberett, det finns även mindre sandigare områden t.ex. vid läge O. Stora delar av marken är markberedd. I nordöstra delen av kartområdet utgörs marken av åker, kring denna ligger bebyggelsen i dag. Nivån är mellan 25 och 50 meter över havet, vilket motsvarar kustnivåer för bronsålder och yngre stenålder (fig. 18 & 19).

Objekt 8. Husgrund. Husgrund efter ett boningshus med spisröse och källargrop. *Statusen övrig kulturhistorisk lämning.*

Objekt 20, 21 & 22. Röjningsrösen. Röjningsrösen ligger i skogsmark. Röjningsrösen låg enligt historiskt kartmaterial på åkerimpediment (laga skifte

1840). Røjningsrösen anses därmed ha tillkommit före år 1850 och har bedömts utgöra *fornlämningar*.

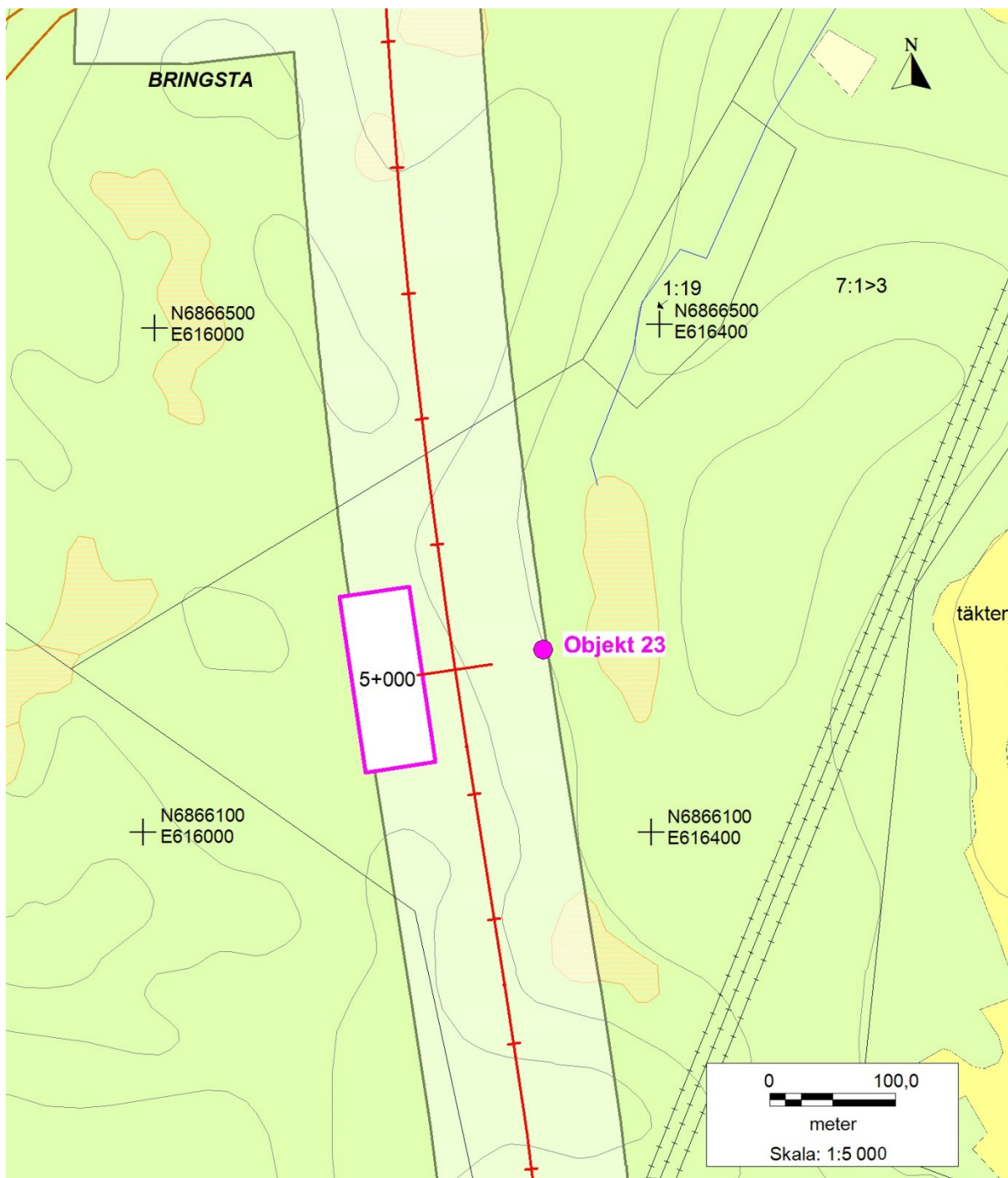
Objekt 24. Kolugnar. Bestående av två uppmurade ugnar av tegelsten (fig. 20). Enligt ortsbo har gengaskol framställts i ugnarna under andra världskriget. *Statusen övrig kulturhistorisk lämning.*

Läge N. Boplatsläge, järnålder. Platå i norrluttande åkermark, direkt söder om läget stiger terrängen och utgörs av skogsmark. När utredningen gjordes var åkermarken inte plöjd.

Läge O. Läge för blästplats, järnålder och medeltid. Söder till västsluttande sandig moränmark ner mot myrmark. Ett fåtal provgropar har undersökts med spade. Inga fynd.

Figur 20. En av kolugnarna (objekt 24). Enligt uppgift av ortsbo har gengaskol framställts i ugnarna under andra världskriget. Foto: Inga Blennå, taget från öster.

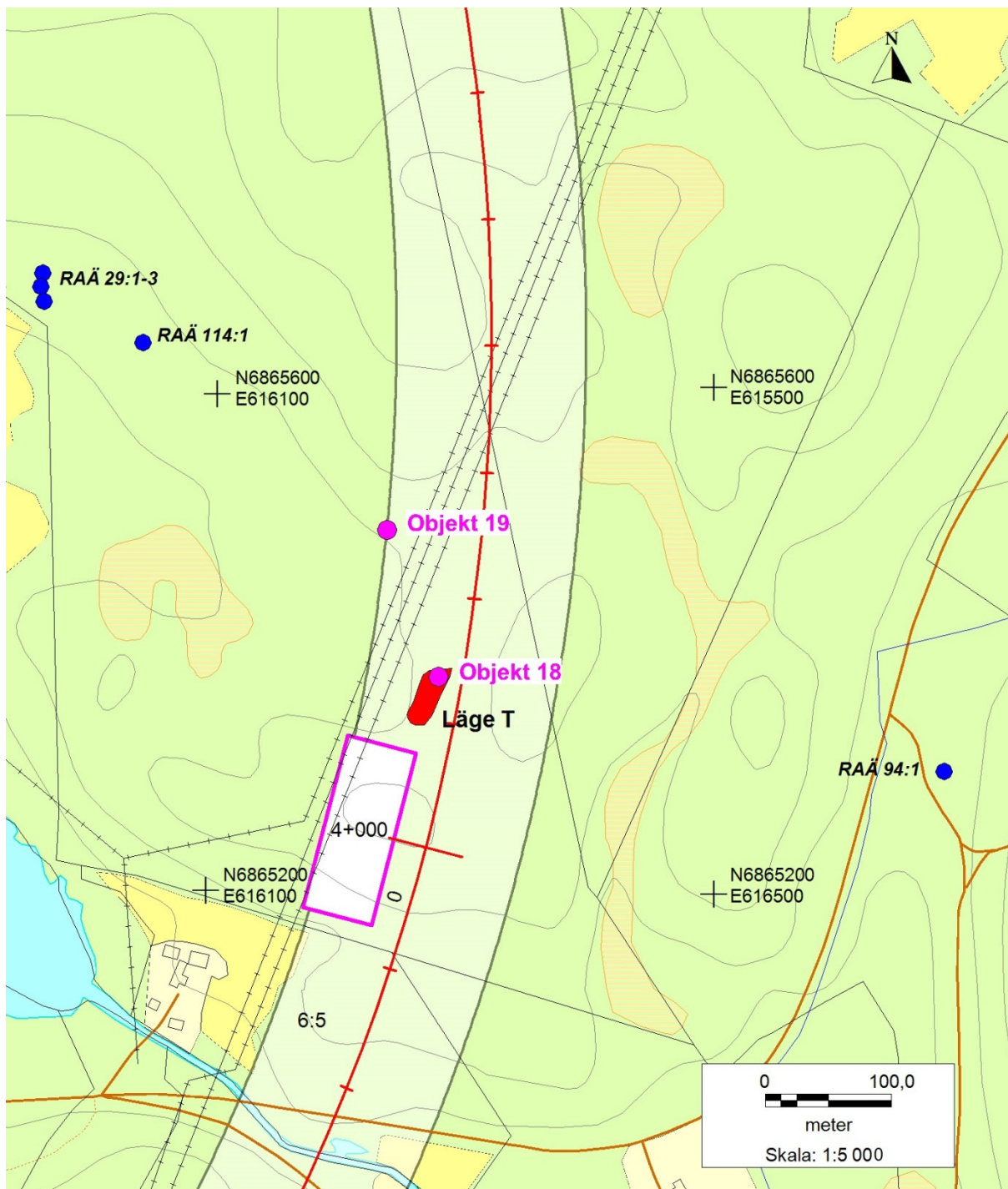

Figur 21. **Karta 5.** Objekt 23 kolbotten efter liggmila.

Karta 5

Terrängen utgörs av skog i storblockig moränmark som är markberedd. Nivån ligger mellan 40 och 50 meter över havet, vilket motsvarar kustnivåer för yngre stenålder (fig. 21).

Objekt 23. En kolbotten efter liggmila. *Statusen övrig kulturhistorisk lämning.*

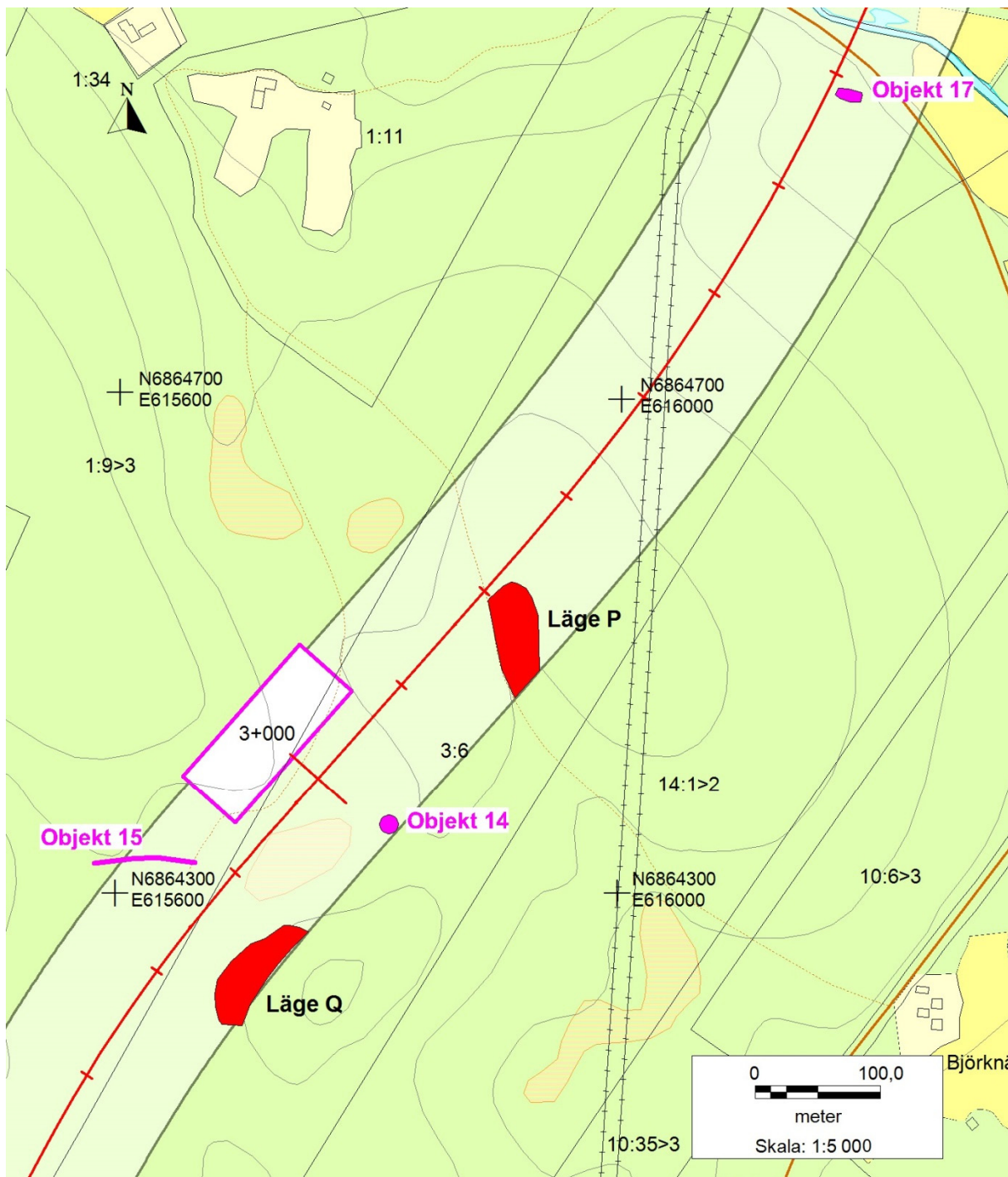
Figur 22. **Karta 6.** Objekt 18 och 19 kolbottnar efter resmilor, läge T boplatsläge stenålder och bronsålder.

Karta 6

Terrängen utgörs av skog som varierar mellan sand- och moränmark. I söder finns mindre åkermark. Nivån ligger mellan 30 och 45 meter över havet, vilket motsvarar kustnivåer för bronsålder och yngre stenålder. Längst i söder rinner *Vattrångsåån*, marken norr och söder om ån är kraftigt omgrävd och uppvisar stora skador (fig. 22).

Objekt 18 & 19. Kolbottnar efter resmilor. *Statusen övrig kulturhistorisk*

Läge T. Boplatsläge, stenålder och bronsålder. Västsluttande sandmark i skogsmark. Ett fåtal provgropar har upptagits, inga fynd framkom.

Figur 23. **Karta 7.** Objekt 14 kolbotten efter resmila, objekt 15 stenmur, objekt 17 torp, läge P och Q boplatsläge stenålder.

Karta 7

Terrängen utgörs av skog som varierar mellan sandig moränmark och storblockig moränmark, som ställvis är markberedd. Nivån över ligger mellan 25 och 45 meter över havet, vilket motsvarar kustnivåer för bronsålder och yngre stenålder. (fig. 23).

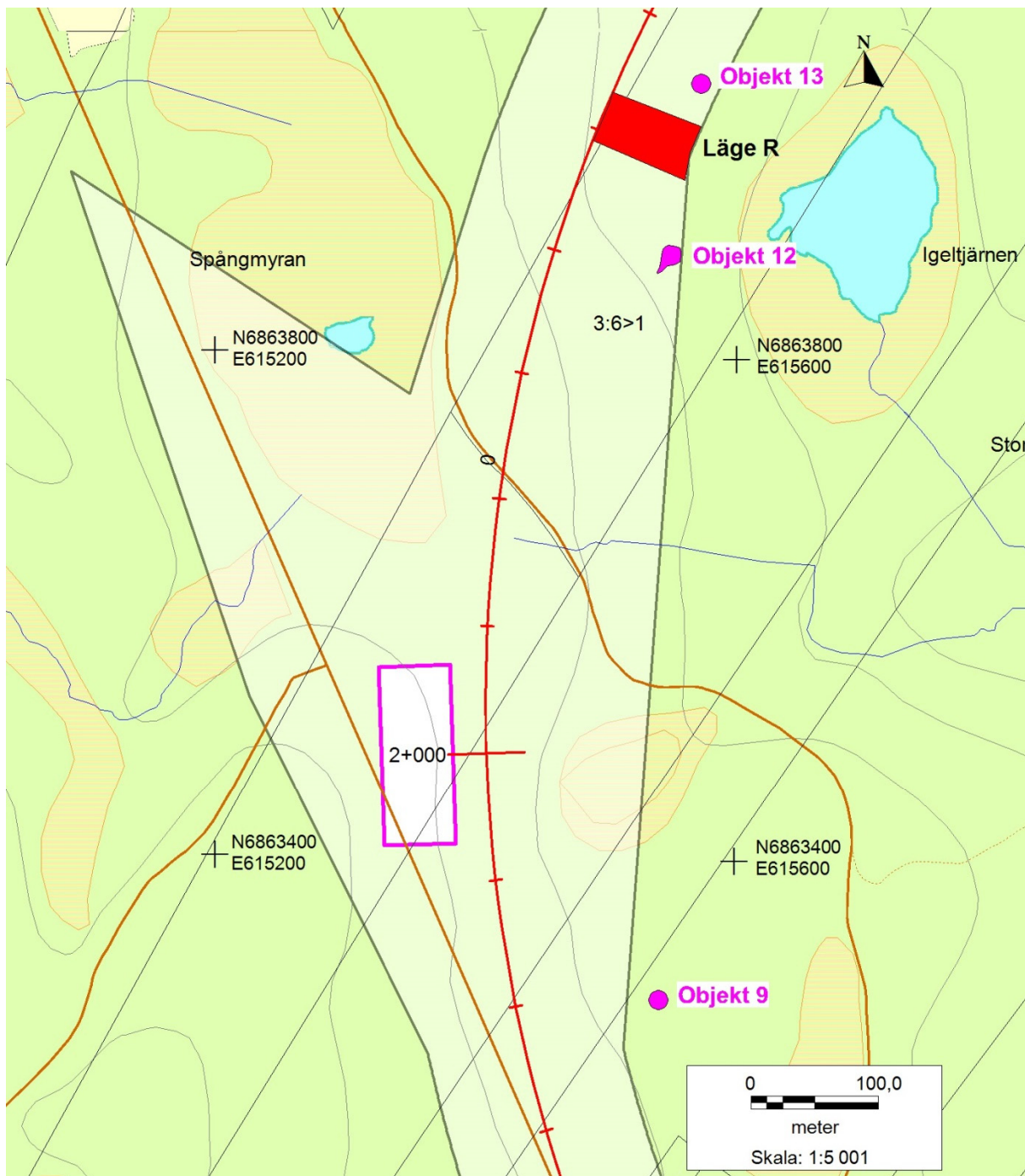
Objekt 14. Kolbottnar efter resmilor. *Statusen övrig kulturhistorisk lämning.*

Objekt 15. Stenmur. Stenmuren är hela 80 m lång, på muren finns ett gränsröse. Denna gräns återfinns på ekonomiska kartan. Stenmuren kan ej beläggas i historiskt kartmaterial. *Status övrig kulturhistorisk lämning.*

Objekt. 17. Torp. Torpet består av en husgrund efter ett boningshus och en grund efter en källare. Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial, enligt ortsbo ska torpet ha rivits under första halvan av 1900-talet. *Status övrig kulturhistorisk lämning.*

Läge P. Boplatsläge, stenålder. Sydvästsluttande sandig moränmark ner mot blötmark. En provgrop har undersökts med spade och såll, inga fynd.

Läge Q. Boplatsläge, stenålder. Söder- till västsluttande sandmark, direkt nedanför skyddande moränhöjd. Ett fåtal provgropar har undersökts med spade och såll, inga fynd.

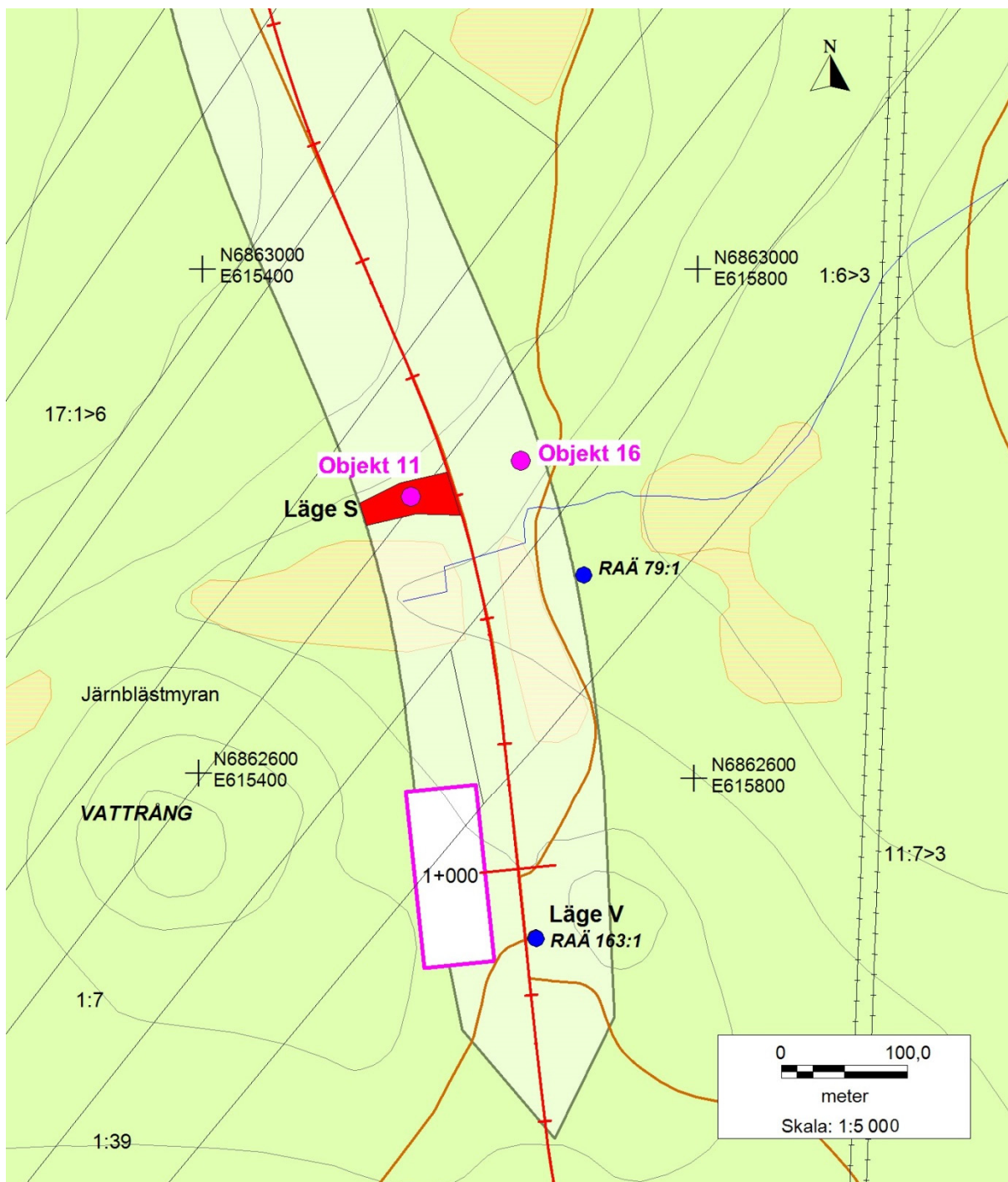
Figur 24. **Karta 8.** Objekt 9 & 13 kolbotten efter resmila, objekt 12 kolbotten efter resmila och grund efter kolarkoja och läge R läge för blästplats järnålder och medeltid.

Karta 8

Terrängen utgörs av skog som varierar mellan sandig moränmark och storblockig moränmark. Nästan all mark är markberedd. Nivån ligger mellan 45 och 50 meter över havet, vilket motsvarar kustnivåer för yngre stenålder (fig. 24).

Objekt 9, 13. Kolbottnar efter resmilor (objekt 9) och kolbotten efter resmila med tillhörande spisiröse efter kolarkoja (objekt 13). Objekt 9 ligger utanför sträckningen. *Statusen övrig kulturhistorisk lämning.*

Läge R. Läge för blästplats (järnframställningsplats), järnålder och medeltid. Sandig järnrik mark i anslutning till blötmark i skogsmark. En provgrop har upptagits, inga fynd framkom.

Figur 25. **Karta 9.** Objekt 11 kolbotten efter resmila, objekt 16 blästbrukslämning, RAÄ 163:1 uppgift om avrättningsplats, läge V är läge för samma avrättningsplats och läge S läge för blästplats järnålder och medeltid. RAÄ 79:1 är uppgift slaggförekomst. Slaggförekomsten ligger utanför utredningsområdet.

Karta 9

Terrängen utgörs av skog i moränmark, ställvis storblockig. Marken är till stor del markberedd. Nivån över havet ligger mellan 40 och 50 meter över havet, vilket motsvarar kustnivåer för yngre stenålder. *Järnblästmyran* ligger direkt söder om läge 11. RAÄ 163:1 är en uppgift om slaggförekomst som har registrerats 1956. Det är i samband med denna registrering som namnet *Järnblästmyran* påträffas på ekonomiska kartan från 1957. Myren är i dag delad av E4:an (fig. 25).

Objekt 11. Kolbottnar efter resmilor. Statusen övrig kulturhistorisk lämning.

Objekt 16. Blästbrukslämning. Utgörs av ett slagghvarp, framkom genom provgrävning (fig. 26). Slaggen är tung och två bitar har fastbrända ugnsraster. Slagghvarpet ligger i södersluttande moränmark i kanten till Järnblästmyran. En blästplats/blästbrukslämning är en järnframställningsplats från järnålder/tidig medeltid. *Status fornlämning.*

Läge S. Läge för blästplats (järnframställningsplats), järnålder och medeltid. Södersluttande moränmark ner till Järnblästmyran i skogsmark. Ingen provgropsgrävning har gjorts av denna del av Järnblästmyran.

Läge V. Plats för avrättningsplats, RAÄ 163:1. Det är oklart om avrättningsplatsen finns kvar då det byggts vägar i området.

Figur 26. Niclas Björck, Karl-Fredrik Lindberg och Inga Blennå markerar blästbrukslämningen (objekt 16). Foto: Maria Björck, taget från norr.

FÖRSLAG TILL VIDARE ÅTGÄRDER

Objekt:

Två smedjor (**objekt 2 & 6**). Bör karteras och undersökas. En preliminär bedömning är att objekt 6 är välbevarad och har äldre karaktär än objekt 2.

Två vägar (**objekt 3 & 7**). Eventuell kartering och dokumentation.

En stenmur (**objekt 15**). Eventuell kartering och dokumentation.

En blåsbrukslämning (**objekt 16**). Bör förundersökas.

Fyra röjningsrösen som i dag ligger i skogsmark (**objekt 5, 20, 21 & 22**). Bör förundersökas.

En osäker gravhög (**objekt 25**) *status bevakningsobjekt*. Ingår i läge A, bör utredas vidare.

En skålgrop (**objekt 26**), ingår i läge F.

Sex kolbottnar efter resmilor (**objekt 11, 13, 14, 18 & 19**). En kolbotten efter resmila med tillhörande spisiröse efter kolarkoja (**objekt 12**). En kolbotten efter liggmila (**objekt 23**). Det bör göras en enklare dokumentation av lämningarna och kolbottnarna bör dateras. **Objekt 9** är en kolbotten efter en resmila som ej berörs, ligger utanför utredningsområdet.

Två kolugnar (**objekt 24**). Eventuell kartering och dokumentation.

Ett torp (**objekt 17**). Eventuell kartering och dokumentation.

Tre husgrunder (**objekt 1, 4 & 8**). Objekt 1 ingår i läge A.

Objekt 4 och 8. Eventuell kartering och dokumentation.

Högar (**RAÄ 4:1–3**). Det återstår endast en hög (järnåldersgrav). Denna bör undersökas. Området kring högen bör schaktas för att försäkra sig om att det inte finns fler gravanläggningar.

Husgrundsterrass (**RAÄ 121:1**), *status bevakningsobjekt*. Ingår i läge H.

Milstolpe (**RAÄ 2:1**). Flyttas om den berörs.

Uppgift om boplatssområde (**RAÄ 156:1**). Två härdar har undersökts vid schaktningsarbete. Ingår i läge J.

Uppgift om husgrund (**RAÄ 181**). Utgör troligen grunden till ett sentida garage. Ingen åtgärd.

Uppgift om avrättningsplats (**RAÄ 163:1**). Kan ha förstörts vid vägbygge. Ingår i läge V.

Lägen:

Läge A–V. Vi anser att dessa lägen bör utredas vidare om de berörs av exploatering. Lägena i åkermark och i skogsmark där det är möjligt ta sig fram med traktorgrävare utreds genom sökschaktsgrävning och i vissa lägen bör sanden/moränen sållas.

I skogsmark där det inte går att ta sig fram med traktorgrävare utreds lägena genom provgropsgrävning med spade och såll.

Lägena för blästplatser bör utreds med hjälp av metalldetektor och spade.

REFERENSER

- Blennå, I. 2006. *E4 Kongberget – Gnarp*. Arkeologisk vägutredning. Gnarps, Harmångers och Jättendals socknar, Hälsingland. Slutredovisning Läns museet Gävleborg 2006 – dnr 280/320.
- Brink, S. 1984. *Ortnamn i Hälsingland*. Stockholm.
- Brink, S. 1990. *Sockenbildning och sockennamn. Studier i äldre territoriell indelning i Norden*. Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi LVII. Uppsala.
- Brink, S. 1994. *Hälsinglands äldsta skattelängd. Hjälpsskattelängden "Gärder och hjälper" från år 1535*. Skrifter utgivna genom Ortnamnsarkivet i Uppsala serie C. Källskrifter 2. Uppsala.
- Eriksson, K. 2013. *Arkeologin på Holm*. Arkeologiska undersökningar. RAÄ 162, Harmångers socken, Nordanstigs kommun, Hälsingland. Rapport Läns museet Gävleborg 2013:15.
- Hovanta, E. 1994. *Vendeltida gravhög i Harmånger*. Arkeologisk undersökning, fornlämnning 4, Rösta 8:2, Harmångers socken, Hälsingland 1990. Läns museet Gävleborg. Internrapport 1994:08.
- Liedgren, L. 1992. *Hus och gård i Hälsingland – En studie av agrar bebyggelse och bebyggelseutveckling i norra Hälsingland Kr. f-600 e. Kr*. Studia Archaeologica Universitatis Umensis 2. Umeå.
- Lindeberg, M. 2009. *Järn i jorden. Spadformiga ämnesjärn i Mellannorrland*. Stockholm Studies in Archaeology 48. Stockholm.
- Ramqvist, P. 1992. *Högom – The excavations 1949-1984*. Archaeology and Environment 13. Neumünster.
- Wahlberg, M. 2003. Red. *Svenskt ortnamnslexikon*. Språk- och folkminnesinstitutet. Uppsala.
- Vestlund, A. 1933. Skatteboken av Hälsingland för år 1542. I: *Gammal Hälsingekultur. Meddelanden från Hälsinglands Fornminnessällskap*. Hudiksvall.
- www.genealogi.se. Källa Genline ID 1522.25.69800.
http://www.genealogi.se/index.php?option=com_sobipro&sid=6684:Halsingland&Itemid=632

Lantmäteriets forskningsarkiv

Rikets allmänna kartverks arkiv: Harmånger 16H3e59; Rosslavallen 16H2e59; Ungrik 16H4e60.

Lantmäteristyrelsens arkiv: V17-1:1; V17-1:2; V17-2:1; V17-9:1; V17-9:3; V17-11:1; V17-18:1.

Lantmäterimyndigheternas arkiv: 21-HAR-5; 21-HAR-17; 21-HAR-23; 21-HAR-25; 21-HAR-40

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-2050-15

Beslutsdatum: 2015-04-30

Länsmuseet Gävleborgs dnr: 2471/320

Uppdragsgivare: Trafikverket

Undersökningstid: 7, 18 maj till och med 26 maj 2015

Projektledare Länsmuseet Gävleborg: Maria Björck

Personal: Inga Blennå, Niclas Björck, Karl-Fredrik Lindberg

Socken: Harmånger

Kommun: Nordanstig

Koordinater: N6867000 E616100

Koordinatsystem: Sweref 99 TM

Utrett område: 188 hektar (extensivt)

Arkeologtimmar: 262

Digitala inmätningar: Maria Björck och Inga Blennå

Dokumentationshandlingar: Förvaras i Länsmuseet Gävleborgs arkiv och servrar

Fynd:-

BILAGA 1. OBJEKTLISTA OCH LISTA ÖVER FORNLÄMNINGSREGISTRET

Objekt	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Mittlinje Fastighet
1	Husgrund historisk tid jordbruk	Husgrund ca 15×8 m (NV-SÖ). Längs de N, Ö och S- sidorna begränsas grunden ställvis av syllstenar 0,4–0,6 m st. Terräng: Krönläge av moränrygg (NV-SÖ) Vegetation: Skogsmark, hygge med sly	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 7+890 Rösta 2:3
2	Smideslämning Grund/ässja	Grund efter smedja, 10x8 m (ÖNÖ-VSV) och 0,6 m h, begränsad i S av syllstenar. Ässja 2×1,5 m och 0,5 m h, uppbyggd av natursten och tegel. I ässjan finns smidesslagg. Orientering: Direkt V om bäck. Terräng: S-sluttande moränmark Vegetation: Skogsmark, sly	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 7+880 Rösta 2:3
3	Färdväg övrig	Väg, 4 m br och minst 25 m l (ÖNÖ-VSV). På ömse sidor om vägen finns röjd sten, 0,3–0,7 m st stenar. Terräng: Ö-sluttande moränmark Vegetation: Skogsmark, tallskog med inslag av björk	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 8+190 Nordanå 4:1 Rösta 2:3
4	Husgrund historisk tid jordbruk	Grund efter ekonomibyggnad, 9x5,5 m (Ö-V), nedgrävd 0,2–0,3 m. I kanten finns ställvis huggen sten 0,3×0,2 m st, i flera av stenarna finns smidda järndetaljer. Terräng: I kanten till igenväxt åkermark Vegetation: Skogsmark, granskog med inslag av björk	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 8+300 Rösta 8:19
5	Röjningsröse	Röjningsröse, 7×3 m (NÖ-SV) och 0,6 m h av 0,2–0,7 m st stenar. Terräng: I NV kanten av moränhöjd Vegetation: Skogsmark, granskog med inslag av björk	Fornlämning Ligger på impediment vid ängsmark, storskifte 1769 (21-HAR-5).	Mittlinje: ca 7+930 Rösta 8:19
6	Smideslämning Grund/ässja	Grund efter smedja, 6x5 m (NV-SÖ) och 0,3–0,4 m h, begränsad av syllsten. Ässja i 3×2,5 m (NV-SÖ) uppbyggd av natursten och tegel. Smidesslagg i ässjan. Terräng: N-sluttande moränmark, i kanten till åkermark Vegetation: Skogsmark, gles blandskog	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 6+660 Backen 2:6

7	Färdväg övrig	Väg med hålvägskaraktär, 2 m br och 12 m l (N-S) och 0,1 m dj. På ömse sidor röjd sten 0,3–0,8 m st. Stenarna är kraftigt överväxta. Direkt V om vägen finns en väg med yngre karaktär, denna väg finns med på ekonomiska kartan. Terräng: S-sluttande moränmark Vegetation: Skogsmark, lövsly	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 6+540 Bringsta 1:3
8	Husgrund historisk tid jordbruk	Husgrund 8×6 m (N-S), begränsad av syllstenar. I NÖ spisröse 2,5×2 m och 0,5 m h. I S en källargrop 3×2 m och m dj, uppbyggd av kallmurad natursten. Skador: I S körsador efter skogsmaskin, ris på lämningen Terräng: Flack S-sluttande moränmark Vegetation: Skogsmark, gles barrskog	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 6+340 Backen 2:1
9	Kolningsanläggning kolbotten resmila rund	Kolbotten efter resmila, rund, 14 m diam. Begränsad av en svag vall 1,5 m br och 0,1 m h. Skador: V-delen av kolbottnen är närmast halverad av väg Terräng: Plan yta i småkuperad moränmark Vegetation: Skogsmark, barrskog	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 1+790 Vattring 17:1 (ligger ej i sträckningen)
10		Utgår		
11	Kolningsanläggning kolbotten resmila rund	Kolbotten efter resmila, rund, 13 m diam, begränsad av en otydlig vall 1–1,5 m br och 0,1–0,2 m h. Skador: Markberedning Terräng: SSÖ-sluttande moränmark ner mot myr Vegetation: Skogsmark, ung tallskog med inslag av björk	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 1+310 Vattring 18:1
12	Område med skogsbrukslämningar Kolningsanläggning kolbotten resmila rund husgrund historisk tid kolning	Område med skogsbrukslämningar, 25×3–16 m (NÖ-SV), bestående av en kolbotten efter resmila och en grund efter kolarkoja. Kolbottnen är rund, 14 m diam, begränsas ställvis av en vall 2 m br och 0,3–0,4 m h. 9 m SV om kolbottnen är ett spisröse till en grund efter kolarkoja, röset är 2×2 m och 0,4 m h av natursten. Skador: Grunden och kolbottnen är skadade av markberedning Terräng: N-sluttande sandig moränmark Vegetation: Skogsmark, ung granskog med inslag av lövträd	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 2+420 Vattring 3:6

13	Kolnings- anläggning kolbotten resmila rund	Kolbotten efter resmila, ca 9 m diam, svår att se på grund av körskador och markberedning. Skador: Körspår genom kolbotten (NÖ-SV), markberedning Terräng: Småkuperad sandig moränmark Vegetation: Skogsmark, tät ung barrskog	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 2+560 Vattnång 3:6
14	Kolnings- anläggning kolbotten resmila rund	Kolbotten efter resmila, 11 m diam, svår att se pga. skador. Skador: Markberedning Terräng: V-sluttande sandig moränmark ner mot myr Vegetation: Skogsmark, hygge ungskog och sly	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 3+010 Vattnång 3:6
15	Hägnad stenmur	Stenmur, 0,5–1 m br och 80 m l (Ö-V) 0,3–1,1 m h. Uppbyggd av 0,2–0,6 m st stenar. På muren finns ett gränsröse, ca 0,5 m diam, i centrum en visarsten 8 cm tj, 15 cm br och 25 cm h (NNÖ-SSV). Kring visarstenen finns 0,3 m st stenar. Nedför slutningen finns igenväxt åker, av yngre karaktär. Terräng: S-sluttande sandig moränmark Vegetation: Skogsmark, barrskog	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 2+830 – 2+890 Vattnång 1:9
16	Blästbruks- lämning Slagg/slaggvarp	Slaggvarp, minst 10×5 m (Ö-V) och 0,1 m h. Vid provgrävning påträffades blästslag och fragment av ugnsvägg. Orientering: 22 m NV om väg (NNÖ-SSV) Skador: Körspår genom slaggvarpet (Ö-V) Terräng: S-sluttande moränmark mot myrmark Vegetation: Skogsmark, gles blandskog	Fornlämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 1+320 Vattnång 1:7
17	Lägenhets- bebyggelse torp	Torp 20×6 m (VNV-ÖSÖ) Husgrund 7×7 m, begränsad av syllsten 0,2–0,5 m st. Spisröse 4×3 m och 0,5 m h. Källargrop 3×2,5 m och 0,5 m dj, är igenrasad. 6 m NV om grunden finns en grund efter en källare 6 ×5,5 m, begränsad av av syllsten 0,5–1 m st. Källargropen är 3×2 m och 0,3–0,5 m dj. Skador: Grunderna skadade av markberedning Terräng: NÖ-sluttande moränmark Vegetation: Skogsmark, ungskog av gran och sly	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 3+680 – 3+680 Vattnång 3:6

18	Kolnings- anläggning kolbotten resmila rund	Kolbotten efter resmila, rund, 15 m diam. I V 0,4–0,5 m h och är urgrävd i Ö. I kanten ställvis stybbbränna 1–1,5 m br och 0,3 m dj och stybbgropar 1 m diam och 0,4 m dj. Terräng: V-sluttande sandmark Vegetation: Skogsmark, ung blandskog	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 4+135 Vattring 18:1
19	Kolnings- anläggning kolbotten resmila rund	Kolbotten efter resmila, rund, ca 11 m diam, flack ca 0,1–0,2 m h. Stybbgropar 2 m diam och 0,2 m dj. Terräng: SV-sluttande sandmark Vegetation: Skogsmark, granskog	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 4+250 Vattring 18:1
20	Röjningsröse	Röjningsröse, 3 m diam och 0,4 m h av 0,3–0,4 m st stenar. Terräng: N-sluttande moränmark Vegetation: Skogsmark, blandskog	Fornlämning Ligger på åkerimpediment, laga skifte 1840 (V17-2:1).	Mittlinje: ca 6+028 Backen 2:1
21	Röjningsröse	Röjningsröse, 5×4 m (N-s) och 0,3 m h av 0,1–0,5 m st stenar. Terräng: N-sluttande moränmark Vegetation: Skogsmark, blandskog	Fornlämning Ligger på åkerimpediment, laga skifte 1840 (V17-2:1).	Mittlinje: ca 6+025 Backen 2:1
22	Röjningsröse	Röjningsröse, 3 m diam och 0,4 m h av 0,3–0,8 m st stenar. Terräng: N-sluttande moränmark Vegetation: Skogsmark, blandskog	Fornlämning Ligger på åkerimpediment, laga skifte 1840 (V17-2:1).	Mittlinje: ca 6+023 Backen 2:1
23	Kolnings- anläggning kolbotten liggmila rektangulär	Kolbotten efter liggmila, rektangulär, 14×7 m (NNV-SSÖ) och 0,4 m h. I kanten stybbgropar 1–2×1–2 m och 0,3–0,5 m dj. Terräng: NÖ-sluttande sandig moränmark Vegetation: Skogsmark, blandskog	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 5+010 Harmångers Prästgård 7:1
24	Småindustri- område 2 Kolnings- anläggning rund kolugn	Småindustriområde, bestående av 2 kolugnar. Ugnarna är ca 4 m diam och 1,5 m dj. Insidan består av tegel. Väggarna är 1–2 m br och är uppbyggda av jord och sten. Orientering: Direkt NV om vändplan Terräng: Flack NÖ-sluttande moränmark Vegetation: Skogsmark, sly och hallonbuskar	Övrig kulturhistorisk lämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial, enligt uppgift av ortsbo framställdes här gengaskol under kriget.	Mittlinje: ca 6+015 – 6+040 Bringsta 2:1

25	Hög	Hög? rund, 6 m diam och 0,5 m h. Högen är urgrävd i centrum ca 3×2 m och 0,3 m dj, den N-delen är helt bortgrävd. Skador: Är delvis urgrävd, bråte intill högen. Terräng: Krönläge av S-sluttande sandig moränmark Vegetation: Tomtmark, lövskog. På lämningen två sälgar.	Bevakningsobjekt Skadorna på lämningen gör att det inte säkert går att avgöra om det är en hög. Bra gravläge. Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 7+795 Rösta S:3 och 2:3
26	Hällristning Hällbild Skålgrop/ älvkvarn	Skålgrop, i block 1×1 m, bestående av 1 grop 4 cm diam och 1 cm dj. Terräng: I S-sluttning av impediment, intill åkermark Vegetation: Skogsmark, blandskog	Fornlämning Kan ej beläggas i historiskt kartmaterial	Mittlinje: ca 7+890 Rösta 8:12

Lämningar från fornlämningsregistret, som ligger inom utredningsområdet

RAÄ-nr	Lämningstyp	Kommentar	Antikvarisk bedömning	Mittlinje Fastighet
RAÄ 4:1–3	Hög	Det återstår endast en hög.	Fornlämning	Mittlinje: ca 7+460 Rösta 8:8
RAÄ 121:1	Husgrundsterrass	Ingår i läge H	Bevakningsobjekt	Mittlinje: ca 7+540 Rösta 6:6
RAÄ 2:1	Milstolpe	Flyttas om den berörs	Fornlämning	Mittlinje: ca 9+980 Rösta 5:8
RAÄ 156:1	Uppgift om boplatssområde	Två hårdar har undersökt vid schaktningsarbete. Ingår i läge J.	Uppgift om	Mittlinje: ca 6+990 Rösta 8:2
RAÄ 181	Uppgift om husgrund	Utgör troligen grunden till ett sentida garage	Uppgift om	Mittlinje: ca 7+140 Rösta 5:1
RAÄ 163:1	Uppgift om avrättningsplats	Kan ha förstörts vid vägbygge. Ingår i läge V.	Uppgift om	Mittlinje: ca 0+940 Vattnång 11:7

BILAGA 2. LÄGEN

Läge	Beskrivning	Nivå över havet	Mätuppgifter
A	Grav- och boplatsläge, yngre bronsålder och äldre järnålder. Två impediment och åkermark i söderslutning. På det västra impedimentet finns en hög? som har registrerats som ett bevakningsobjekt i utredningen (objekt 25). Det finns anhopningar av sten som är stensättningslika på impedimenten. Direkt öster om det västra impedimentet har brända djurben hittats inom den mest höglänta delen av den plöjda åkern. Benen kan utifrån en okulär bedömning mycket väl höra till en gravkontext men en preliminär osteologisk besiktning kunde dock enbart identifiera djur i materialet. I den norra delen av läge 1, har en husgrund (objekt 1) registrerats. Grunden ligger på en platå på en moränrygg och har drag av järnålderns husgrundsterrasser. Vid provgrävning i grunden påträffades ej recent material, vilket även det talar för att det kan röra sig om en förhistorisk husgrund. Namnet <i>Bjärsta</i> som ligger drygt 200 meter väster om läge A indikerar järnåldersbebyggelse (se under Historiskt kartmaterial).	ca 20–30 möh	Storlek: ca 85–150×50–110 m Yta: 13 450 m² Mittlinje: ca 7+740 – 7+890 Fastighet: Rösta 2:3
B	Boplatsläge för yngre stenålder och bronsålder. Flack långsträckt sandig söderslutning. I den nordligastedelen av området har en mindre provgroppgrävning gjorts med spade och såll, inga fynd framkom.	ca 45–60 möh	Storlek: ca 215×90 m (NNÖ-SSV) Yta: 20 170 m² Mittlinje: ca 8+680 – 8+925 Fastighet: Rösta 1:7, 6:2, 6:6, 7:17, 7:18
C	Gravläge, yngre bronsålder och äldre järnålder. Impediment i södersluttande moränmark. Det finns anhopningar av sten som är stensättningslika på impedimentet.	ca 35–40 möh	Storlek: ca 40×20 m (VN-SÖ) Yta: 570 m² Mittlinje: ca 8+145 – 8+175 Fastighet: Rösta 8:19
D	Boplatsläge, äldre järnålder. Impediment i södersluttande moränmark. Stenfri platå i krönläge. Bra läge för husgrundsterrass.	ca 30–35 möh	Storlek: ca 40×25 m (VNV-ÖSÖ) Yta: 860 m² Mittlinje: ca 8+060 – 8+095 Fastighet: Rösta 8:19
E	Gravläge, yngre bronsålder och äldre järnålder. Impediment i södersluttande moränmark. Det finns anhopningar av sten som är stensättningslika på impedimentet.	ca 30–35 möh	Storlek: ca 25×20 m (VNV-ÖSÖ) Yta: 350 m² Mittlinje: ca 8+040 – 8+065 Fastighet: Rösta 8:19
F	Grav- och boplatsläge, äldre järnålder. Två impediment och åkermark. Det finns anhopningar av sten som är stensättningslika på impedimenten. På det norra impedimentet finns ett markfast block ca 1×1 m st, med en skålgrop (4 cm diam och 1 cm dj), objekt 26.	ca 25–30 möh	Storlek: ca 90×90 m (NNÖ-SSV) Yta: 7 550 m² Mittlinje: ca 7+810 – 7+910 Fastighet: Rösta 8:12
G	Boplatsläge, järnålder. Åkermark i söderslutning.	ca 25–30 möh	Storlek: ca 60×20–35 m (NNV-SSÖ) Yta: ca 1 420 m² Mittlinje: ca 7+700 – 7+780 Fastighet: Rösta 8:12

H	Boplatsläge, äldre järnålder. Större moränhöjd, den västra delen är bebyggd och det finns en grusplan (Bygdegård), på den östra delen av höjden finns en husgrundsterrass registrerad som ett bevakningsobjekt (RAÄ 121:1), marken utgörs av morän och är skogsmark.	ca 25 möh	Storlek: ca 50×20–50 m (Ö-V) Yta: ca 1 480 m ² Mittlinje: ca 7+530 – 7+585 Fastighet: Rösta 6:6, 8:2, 8:4
I	Boplatsläge, järnålder och läge för Rösta bytomt. Höjdplatå bebyggd med hus och omgärdad av åkermark i söder och norr. På storskifteskarta från 1768 finns flera hus på platån. Även bra läge för järnålder.	20 möh	Storlek: ca 180×70–110 m (NV-SÖ) Yta: ca 18 100 m ² Mittlinje: ca 6+990 – 7+130 Fastighet: Rösta 5:1, 5:6, 6:2, 6:5, 6:9, 6:13
J	Boplatsläge, järnålder. Inom läget finns uppgift om två härdar (RAÄ156:1). Läget utgörs av hyreshus och gräsmatta ligger i en norrslutning	15 möh	Storlek: ca 90×80 m (VNV-ÖSÖ) Yta: ca 7 650 m ² Mittlinje: ca 6+925 – 7+050 Fastighet: Harmångers prästgård 1:40, Rösta 8:20
K	Hamnläge, järnålder och medeltid. Enlig storskifteskartan från 1768 har Harmångersån varit bredare i detta läge och kan ha utgjorts av en hamn. Marken utgörs i dag av blötare mark. Markbeskaffenhet gör att eventuella bryggor och båtar skulle kunna vara bevarade.	15 möh	Storlek: 60×50m (VNV-ÖSÖ) Yta: ca 2 700 m ² Mittlinje: ca 7+325 – 7+385 Fastighet: Rösta 7:28, 7:31
L	Boplatsläge, järnålder. Platå i norrsluttande åkermark, direkt söder om läget stiger terrängen och utgörs av skogsmark.	20 möh	Storlek: ca 189×75–130 m (NV-SÖ) Yta: ca 15 620 m ² Mittlinje: ca 6+675 – 6+855 Fastighet: Bringsta 1:3, Rösta 6:2
M	Boplatsläge, järnålder. Större höjd i villaträdgård. Bra boplatsläge.	20 möh	Storlek: ca 40×30 m (ÖNÖ-VSV) Yta: ca 950 m ² Mittlinje: ca 6+625 – 6+660 Fastighet: Bringsta 1:4
N	Boplatsläge, järnålder. Platå i norrsluttande åkermark, direkt söder om läget stiger terrängen och utgörs av skogsmark.	20–25 möh	Storlek: ca 70×40 m (NÖ-SV) Yta: ca 1 550 m ² Mittlinje: ca 6+045 – 6+095 Fastighet: Backen 2:1
O	Läge för blästplats (järnframställningsplats), järnålder och medeltid. Söder till västsluttande sandmark ner mot myr. Marken är ställvis järnrik. Enstaka provgropar har upptagits med spade.	40–45 möh	Storlek: ca 160×35–75 m (N-S) Yta: ca 8 380 m ² Mittlinje: ca 5+590 – 5+755 Fastighet: Bringsta 2:1
P	Boplatsläge, stenålder. Sydvästsluttande sandig moränmark ner mot blötmark. Ett fåtal provgropar har upptagits med spade och sanden har sållats.	ca 40–45 möh	Storlek: ca 90×40 m (N-S) Yta: ca 2 570 m ² Mittlinje: ca 3+170 – 3+220 Fastighet: Vattrång 3:6
Q	Boplatsläge, stenålder. Söder till västsluttande sandig mark, direkt nedanför skyddande moränhöjd. Ett fåtal provgropar har undersökts med spade och såll.	ca 40–45 möh	Storlek: ca 100×20–30 m (NÖ-SV) Yta: ca 2 500 m ² Mittlinje: ca 2+800 – 2+900 Fastighet: Vattrång 3:6

R	Läge för blästplats (järnframställningsplats), järnålder och medeltid. Sandig järnrik mark i anslutning till blötmark.	ca 45 möh	Storlek: ca 75×40 m (VNV-ÖSÖ) Yta: ca 3 140 m ² Mittlinje: ca 2+490 – 2+535 Fastighet: Vattring 1:9, 3:6
S	Läge för blästplats (järnframställningsplats), järnålder och medeltid. Södersluttande moränmark ner till Järnblästmyran.	ca 40–45 möh	Storlek: ca 70×20–35 m (ÖNÖ-VSV) Yta: 1 950 m ² Mittlinje: ca 1+280 – 1+320 Fastighet: Vattring 1:7, 18;1
T	Boplatsläge, stenålder och bronsålder. Västsluttande sandig mark. Enstaka provgropar har upptagits med spade och sanden har sållats.	ca 35–40 möh	Storlek: ca 50×20 m (ÖNÖ-VSV) Yta: 840 m ² Mittlinje: ca 4+090 – 4+140 Fastighet: Vattring 18:1
U	Boplatsläge, järnålder. Impediment i åkermark.	ca 20 möh	Storlek: ca 35×30 m (NV-SÖ) Yta: 550 m ² Mittlinje: ca 7+620 – 7+650 Fastighet: Rösta 6:12
V	Plats för avrättningsplats, RAÄ 163:1 . Det är oklart om avrättningsplatsen finns kvar efter de vägbyggen som gjorts i området.	ca 45 möh	Mittlinje: ca 0+950 Fastighet: Vattring 11:7

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE · TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE